

پایه‌های آوایی همسان دولختی

وزنای این درس حاصل تکرار یکی در میون رکنای عروضیه. به دلیل آهنگین بودن و خاص بودن تعریف وزنای دوری یا همسان دولختی، معمولاً استقبال خاصی از طرح سؤال تو این درس میشه. تو کنکورای نظام قدیم و جدید، هر دو، یکی از مباحث اصلی که از عروض سؤال می‌اومده، همین وزنای دوری (همسان دولختی) بوده. آزمایشیا هم که خب تابع کنکور هستن: آگه محدوده فقط همین باشه، تعداد خوبی سؤال میدن، آگه محدوده جامع باشه، باز معمولاً به سؤالی به این درس اختصاص میدن.

توجه: یه چندتا وزن همسان دولختی هستن که تو کتاب درسی نیومدن، اما طراحی آزمایشیا به این وزنا علاقه دارن، چرا که تو کتاب نظام قدیم و کنکور نظام قدیم هم بوده، حتی ممکنه تو کنکور شما هم بیاد. بعضی از این وزنا، مثالی شعریش تو درسای ادبیات عمومی تون اومده. پس توصیه ما اینته که هر وزنی تو درسامه و تستای بیتهی تمرین کنی. چه‌طور تعریف کنی؟
پیشنهاد کاربردی عروض و قافیه: توی هر وزن برو به غزل بخون و با خوندن هر مصراع، وزن رو با ریتم دنبالش بخون، آگه بتونی آهنگین بخونی که خیلی عالی. غزل از کجا بیارم؟ بیتایی که ما به‌عنوان مثال می‌دیم رو سرچ کن و شعر کاملش رو بخون. این طوری کنار تمرینای تقطیعی که انجام میدی، با وزن و آهنگ شعرا هم آشنا میشی.

اوزان دولختی یا دوری

آموزش و تمرین سمعی

برای تعریف وزن‌های همسان دولختی، اول باید پایه‌های آوایی همسان دولختی را تعریف کنیم. پایه‌های آوایی همسان دولختی آن دسته از پایه‌ها هستند که به‌صورت یکی در میان و در قالب دسته‌های هجایی ۴ تا ۴، ۳ تا ۴، ۴ تا ۳ یا ۳ تا ۴ تکرار می‌شوند. تکرار این پایه‌های آوایی، اوزان همسان دولختی را به‌وجود می‌آورد؛ به عبارت دیگر وقتی دو رکن عروضی مختلف به‌صورت یکی در میان در مصراع تکرار می‌شود، وزن همسان دولختی ایجاد می‌شود. به این ترتیب اگر در اوزان دولختی هر مصراع را به دو بخش تقسیم کنیم، دو نیم‌مصراع به‌وجود می‌آید که وزن و موسیقی نیم‌مصراع دوم، عین موسیقی و وزن نیم‌مصراع اول است؛ چرا که دو پایه عروضی نیم‌مصراع اول، عیناً در نیم‌مصراع دوم تکرار شده‌اند.

دو بیت با پایه‌های آوایی همسان دولختی و در نتیجه دارای وزن دولختی ببین:

کشته معشوق را درد نباشد که خلق زنده به جان‌اند و ما زنده به تأثیر او

نیم‌مصراع اول		نیم‌مصراع دوم					پایه‌های آوایی						
کش	ب	ی	ع	شوق	را	درد		ن	با	شد	ک	خلق	
ز	ن	د	ج	ن	د	ز	د	ن	ب	ت	ف	او	
-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	U	
-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	U	
مفتعلن		فاعلن					مفتعلن		فاعلن				وزن

وزن این بیت، حاصل تقسیم‌بندی هجاها به‌صورت ۴ تا ۳ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی (وزن واژه‌های) مفتعلن (-U-U-) و فاعلن (-U-) به‌دست آمده است؛ در نتیجه وزن بیت، همسان دولختی یا دوری است. اگر دقت کنی هر مصراع از دو قسمت کاملاً مساوی درست شده و قسمت دوم مصراع، تکرار موسیقی قسمت اول است.

امیدوار چنانم که کار بسته برآید وصال چون به سرآمد فراق هم به سرآید

نیم‌مصراع اول														نیم‌مصراع دوم				پایه‌های آوایی
ا	مید	وار	چ	نا	نم	ک	کا	ر	س	ت	ب	را	ید					
و	صال	چن	ب	س	را	مد	ف	راق	هم	پ	س	را	ید					
U	-	U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-					
U	-	U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-					
مفاعن				فعلاتن				مفاعن				فعلاتن		وزن				

وزن این بیت حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی مفاعن (U-U-) و فعلاتن (U-U-) ساخته شده است؛ در نتیجه وزن این بیت، هسان دولختی یا دوری است و همان‌طور که می‌بینی هر مصراع هم از دو قسمت کاملاً مساوی درست شده و قسمت دوم، تکرار موسیقی قسمت اول است.

نکته: در اوزان هسان دولختی یا دوری، هر نیم‌مصراع در حکم یک مصراع است (هر مصراع هم در حکم یک بیت است)، به همین دلیل در خواندن اوزان دوری در پایان هر نیم‌مصراع یک مکث و توقف وجود دارد. (در اوزان غیردوری فقط در پایان مصراع‌ها مکث می‌کنیم، اما در اوزان دوری در پایان نیم‌مصراع‌ها هم مکث داریم). اگر می‌خواهی وزن هسان تک‌پایه‌ای را از وزن هسان دولختی تشخیص بدهی، یک راه همین است که ببینی کدام بیت در پایان نیم‌مصراع‌های خود یک مکث دارد.

مثال برای وزن دوری (دولختی):

میوه نمی‌دهد به کس باغ تفرج است و بس جز به نظر نمی‌رسد سیب درخت قامتش

وقتی این بیت را می‌خوانی، بعد از کلمه «کس» یا «نمی‌رسد» مکث می‌کنی، این مکث نشانه دوری بودن وزن بیت است. علاوه بر این وزنی که در نیم‌مصراع اول می‌شوی، در نیم‌مصراع دوم تکرار می‌شود و این همان ویژگی اوزان دوری است.

مثال برای وزن غیردوری:

کس ندیده است تو را یک نظر اندر همه عمر که همه عمر دعاگوی و هوادار تو نیست

این بیت را هم می‌توانی مثل بیت قبلی با یک مکث در وسط آن بخوانی؟ نه!! این نداشتن مکث در میان مصراع، نشانه‌ای است بر اینکه وزن بیت دوری نیست.

نکته: حتماً به خاطر داری که گفتیم هجای آخر مصراع نباید کوتاه (U) یا کشیده (U-) باشد و این هجا اگر کوتاه یا کشیده بود، آن را بلند (-) حساب می‌کنیم. از طرف دیگر فهمیدی هر نیم‌مصراع در اوزان دوری، در حکم یک مصراع است؛ پس هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها هم مانند هجای آخر مصراع نباید کوتاه (U) یا کشیده (U-) باشد و اگر این‌گونه بود آن را یک هجای بلند (-) در نظر می‌گیریم؛ پس وقتی می‌خواهی وزن یک بیت را تشخیص بدهی و ببینی آیا این وزن دوری است یا نه، اول شرایط دوری بودنش را بررسی کن. اگر بیت این شرایط را داشت، دقت کن در تقطیع، هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها نمی‌تواند کوتاه و کشیده باشد.

هر که دلارام دید از دلش آرام رفت چشم ندارد خلاص هر که در این دام رفت

نیم‌مصراع اول											نیم‌مصراع دوم			پایه‌های آوایی	
هر	ک	د	لا	رام	دید	از	د	ل	شا	رام	زفت	رام	زفت		
چشم	ن	دا	زد	خ	لاص	هر	ک	د	رین	دام	زفت	دام	زفت		
U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-	
U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-	
مفتعلن				فاعن				مفتعلن				فاعن		وزن وازه	

وزن این بیت حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۳ بوده و از تکرار یکی در میان وزن وازه «مفتعلن» و «فاعن» به دست آمده است. همان‌طور که می‌بینی هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها یعنی «دید» و «لاص» و هجای پایانی دو مصراع کشیده بوده و باید بلند در نظر گرفته شوند.

طرف کرم ز کس نبست این دل پر امید من / گرچه سخن همی برد قصه من به هر طرف

طَر	فِ	کِ	زَم	زِ	کَس	نَ	نَبَسْتُ	اِیْن	دِ	لِ	یَر	أَ	مِی	دِ	مَنْ
تَر	چ	س	خَن	هَ	مِی	بَ	زَدَ	قِص	صِ	ی	مَنْ	بَ	هَر	طَ	رَف
-	U	U	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-	U	-
-	U	U	-	U	-	U	U	-	U	U	-	U	-	U	-
وزن	مفتعلن	مفتعلن	مفاعِلن	مفتعلن	مفاعِلن	مفتعلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

وزن این بیت حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان «مفتعلن» و «مفاعِلن» به دست آمده است. همان‌طور که می‌بینی هجای پایان نیم‌مصراع در مصراع اول، کشیده بوده و باید بلند در نظر گرفته شود.

فهرست وزن‌های همسان دولختی (دوری)

فهمیدیم وزن‌های دوری (دولختی) وزن‌هایی هستند که دو وزن وازه در آن یکی در میان تکرار می‌شود. وزن‌های دوری (دولختی) رایج، محدودند و ما فقط شش وزن دوری (دولختی) را نام می‌بریم که در کتاب درسی و تست‌ها پرتکرار بوده‌اند.

وزن	نشانه‌های هجایی	نوع دوم دسته‌بندی
۱. مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	--U-/U--/--U-/U--	--U-/U--/--U-/U--
۲. مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن	---U/U--/---U/U--	---U/U--/---U/U--
۳. مفتعلن فاعِلن مفتعلن فاعِلن	-U-/U--/U-/U--	ندارد
۴. مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن	-U-U-/U--/U-U-/U--	ندارد
۵. مفاعِلن فاعِلاتن مفاعِلن فاعِلاتن	--UU/U-/U--/UU/U-/U--	ندارد
۶. فَعَلات فاعِلاتن فَعَلات فاعِلاتن	--U-/U--UU-/U--UU-/U--UU	ندارد

فایده دیدن این وزنها این است که تو تقطیع ابیات دنبال یکی از این وزنها بگردی تا هم زودتر به جواب برسی و هم از خودت وزنای عجیب و غریب در نیاری.

نکته: همان‌طور که می‌بینی وزن‌های دوری بر اساس تقسیم هجاها به صورت ۴ تا ۴ یا ۴ تا ۴ تا ۴ تا ۴ به دست می‌آیند. وزن «مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلاتن» و «فَعَلات فاعِلاتن فَعَلات فاعِلاتن» در کتاب درسی نظام جدید نیامده و از آنجا که این وزنها معمولاً در تست‌ها می‌آیند، آن‌ها را در جدول آورده‌ایم.

بریم سراغ هر کدام از وزنها و اونارو بررسی کنیم:

۱ مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن (--U-/U--/--U-/U--) یا **مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن** (--U-/U--/--U-/U--)
این وزن حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی مفعول (U-) و فاعلاتن (-U-) به دست می‌آید. البته این وزن را می‌توان به صورت ۴ تا ۴ تا ۴ تا ۴ نیز تقسیم کرد که وزن به صورت «مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن» درمی‌آید. این دو وزن یکی هستند و فقط نوع تقسیم‌بندی هجاها در این دو وزن متفاوت است.

ممرم به آخر آمد عشقم هنوز باقی / وز می چنان نه مستم کز عشق روی ساقی

عَم	زَم	بَ	أَ	خَ	رَا	مَدَ	عِش	قَم	هَ	نُوز	بَا	قِی
وَز	مِی	چ	نَایز	نَ	مَس	تَم	کَز	عِش	قِی	رُوز	ی	قِی
-	-	U	-	U	-	-	-	-	U	-	U	-
-	-	U	-	U	-	-	-	-	U	-	U	-
وزن	مفعول	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفعول	مفعول	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

اگر هجاها را به صورت ۴ تا ۴ تقسیم کنیم، وزن بالا به دست می‌آید. البته همان‌طور که گفتیم می‌توانیم هجاها را به صورت ۴ تا ۴ تا ۴ هم تقسیم کنیم که وزن به صورت «مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن» به دست می‌آید.

هر سلطنت که خواهی می‌کن که دلپذیری در دست خوبرویان دولت بود اسیری

هر	نَ	طَ	نُت	کَه	خَا	هَی	مَی	مَکَن	کَ	دَل	بَ	ذِی	رِی
دَر	دَس	تَ	خُوب	رَو	بَایز	دَو	لَـت	بَـ	وَد	أَ	سِی	رِی	
-	-	U	-	-	-	-	-	U	-	U	-	-	-
-	-	U	-	-	-	-	-	U	-	U	-	-	-
وزن	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن							

وزن این بیت هم مثل قبلی است.

۱ مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن (U-- / U-- / ---U / ---U) یا مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن (---U / U-- / ---U / U-- / ---U) این وزن حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی (وزن واژه‌های) مفعول (U-- / U-- / ---U) و مفاعیلن (---U / ---U) به دست می‌آید. البته این وزن را می‌توان به صورت ۴ تایی ۳ تایی نیز تقسیم کرد که وزن به صورت «مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن» در می‌آید. این دو وزن هم یکی هستند و فقط نوع تقسیم‌بندی هجاها این دو وزن متفاوت است.

هر کاو نظری دارد با یار کمان ابرو باید که سپر باشد پیش همه پیکان‌ها

هر	کَو	نَ	ظَ	رِی	دَا	زَد	بَا	یَا	رِ	کَ	مَا	نَب	رَو
بَا	یَد	کَ	سَ	پَر	بَا	شَد	پَی	شَ	هَ	مَ	پَی	کَاو	هَا
-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-
-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-
وزن	مفعول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن

اگر هجاها را به صورت ۴ تا ۴ تقسیم کنیم، وزن بالا به دست می‌آید. البته همان‌طور که گفتیم می‌توانیم هجاها را به صورت ۴ تا ۳ هم تقسیم کنیم که وزن به صورت «مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن» به دست می‌آید.

می‌خواه و گل افشان کن از دهر چه می‌جویی این گفت سحر که گل بلبل تو چه می‌گویی

می	خَا	هَ	مَی	لَـف	شَـن	مَکَن	اَز	دَهر	چَ	مَی	جَو	بِی
اَیْن	گَفت	سَ	خَر	نَـه	مَکَل	بَل	بَل	تَ	چَ	مَی	گَو	بِی
-	-	U	U	-	-	-	-	U	U	-	-	-
-	-	U	U	-	-	-	-	U	U	-	-	-
وزن	مفعول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن

وزن این بیت هم مثل قبلی است.

نکته: اوزانی که با رکن عروضی «مفعول -- U» شروع می‌شوند، مثل وزن «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن» و وزن «مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن» همیشه به دو صورت دسته‌بندی هجایی می‌شوند. این وزن‌ها را هم می‌توانی به صورت ۳ تایی ۴ تایی تقسیم کنی هم ۴ تایی ۳ تایی.

۲ مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن (---U / ---U / ---U / ---U)

این وزن حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۳ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان مفتعلن (---U / ---U) و فاعلن (---U / ---U) به دست می‌آید.

آتش رخسار گل خرمن بلبل بسوخت چهره خندان شمع آفت پروانه شد

آ	تَ	شَ	رَخ	سَا	رِ	مَکَل	خَـر	مَ	نَ	بَل	بَل	بَ	سُوخت
چَـه	رِ	یَ	خَـن	دَا	نَ	شَـع	آ	فَ	تَ	پَر	وَا	نَ	شَد
-	U	U	-	-	U	-	-	U	U	-	-	U	سُوخت
-	U	U	-	-	U	-	-	U	U	-	-	U	سُوخت
وزن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن

اگر هجاها را به صورت ۴ تا ۳ تقسیم کنیم، وزن بالا به دست می‌آید. هجای پایان نیم‌مصراع در مصراع دوم و هجای پایانی مصراع اول هم باید بلند در نظر گرفته شوند.

هر گُل و برگِی که هست یاد خدا می‌کند بلبَل و قمری چه خواند یاد خداوندگار

نَد	کَ	مِی	دَا	خُ	دِ	یَا	هَسْت	کِ	گِی	بِر	لَ	مَک	هَر	پایه‌های آوایی
گَار	دِ	وَن	دَا	خُ	دِ	یَا	خَانَد	چِ	رِی	قَم	لَ	بَ	بَل	
-	U	-	-	U	U	-	U	-	-	-	U	U	-	نشانه‌های هجایی
U	-	-	-	U	U	-	U	-	-	-	U	U	-	
فاعلن			مفعَلن			فاعلن			مفعَلن			وزن		

وزن این بیت هم مثل قبلی است، البته هجای پایان نیم‌مصراع‌ها و هجای پایان مصراع دوم کشیده‌اند و باید آن‌ها را بلند در نظر بگیریم.

۴ مفعَلن مفاعِلن مفعَلن مفاعِلن (-U-U / -UU- / -U-U / -UU-)

این وزن حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی مفعَلن (-UU-) و مفاعِلن (-U-U) به دست می‌آید.

فاتحه‌ای چو آمدی بر سر خسته‌ای بخوان لب بگشا که می‌دهد لعل لب‌ت به مرده جان

خَانِ	بِ	ای	تِ	خَس	رِ	سِ	بِر	دِی	مَ	اَ	چِ	ای	حِ	تِ	فا	پایه‌های آوایی
جَانِ	دِ	مَر	بِ	بِت	لِ	لِ	لَع	هَد	ذِ	مِی	کِ	شا	گِی	بِ	لَب	
-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	نشانه‌های هجایی
U	-	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	
مفاعِلن			مفعَلن			مفاعِلن			مفعَلن			وزن				

اگر هجاها را به صورت ۴ تا ۴ تقسیم کنیم، وزن بالا به دست می‌آید.

دل به امید روی او همدم جان نمی‌شود جان به هوای کوی او خدمت تن نمی‌کند

وَد	شِ	مِی	نِ	جَانِ	مِ	ذِ	هَم	اَو	یِ	رَو	دِ	مِی	اَ	بِ	دَل	پایه‌های آوایی
نَد	کَ	مِی	نِ	تَن	تِ	مَ	خَد	اَو	یِ	کَو	یِ	وَا	هَ	بِ	جَانِ	
-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	نشانه‌های هجایی
U	-	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	
مفاعِلن			مفعَلن			مفاعِلن			مفعَلن			وزن				

وزن این بیت هم مثل قبلی است.

۵ مفاعِلن فعَلاتن مفاعِلن فعَلاتن (-UU- / -U-U / --UU / -U-U)

این وزن در کتاب بیان نشده، اما از آنجا که در بیت‌های کتاب به صورت غیرمستقیم آمده و در تست‌ها هم آورده شده، باید گفته شود. این وزن حاصل تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی مفاعِلن (-U-U) و فعَلاتن (-UU-) به دست می‌آید.

مبین به موی سفیدم که همچو صبح بهاران در این بساط به جز پرده‌های خواب ندارم

رَابِ	ها	بَ	حِ	صَب	چِ	هَم	کِ	ذَم	فِی	سِی	یِ	مَو	بِ	بِیْنِ	مَ	پایه‌های آوایی
زَم	دا	نَ	خَاب	یِ	ها	دِ	پَر	جَز	بِ	سَاط	بَ	رِیْنِ	ذِ	رِیْنِ		
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-	U	-	U	نشانه‌های هجایی
U	-	-	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-	U	-	U	
فعَلاتن			مفاعِلن			فعَلاتن			مفاعِلن			وزن				

اگر هجاها را به صورت ۴ تا ۴ تقسیم کنیم، وزن بالا به دست می‌آید.

پیاده رفتن و ماندن به از سوار بر اسبی که ناگهت به زمین برزند چنانکه نمانی

پ	یا	د	رَف	ث	نُ	مَای	دَن	پ	هَز	سَ	وَار	بَ	زَس	بِی
کَ	نَا	عَی	هَت	پَ	زَ	مِیَی	بِر	زَ	نَد	چَ	نَای	کَی	مَا	نِی
U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	-
U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	-
وزن	مفاعِلن			فَعَلاتِن			مفاعِلن			فَعَلاتِن				

وزن این بیت هم مثل بیت قبلی است.

نکته: ممکن است یک هجا از رکن آخر وزن «مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلاتِن» حذف شده و وزن «مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلن» ساخته شود. این وزن دوری (دولختی) نیست: چرا که در وزن دوری، ارکان باید به صورت کامل یکی در میان تکرار شوند.
 U-U / -U-U / --UU / -U-U **حذف یک هجا از آخر مصراع** -UU / -U-U / -UU / -U-U / -UU / -U-U / -UU / -U-U
 مفاعِلن فَعَلن

۶ فَعَلاتُ فاعلاتن فَعَلاتُ فاعلاتن (U-UU / --U- / U-UU / --U-)

این وزن هم مثل وزن قبلی در کتاب بیان نشده، اما بهتر است که آن را بلد باشی. این وزن حاصل تقسیم بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ تا بوده و از تکرار یکی در میان ارکان عروضی فَعَلاتُ (U-U) و فاعلاتن (-U-) به دست می آید.

دل هر که صید کردی نکشد سراز کمندت نه دگر امید دارد که رها شود ز بندت

د	ل	هَر	کَی	صِید	کَر	دِی	نَ	کَی	شَد	سَی	زَز	کَ	مَن	دَت
نَ	دَ	کَر	أَ	مِید	دَا	زَد	کَی	زَ	هَا	شَی	وَد	زَی	بَن	دَت
U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	-
U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	-
وزن	فَعَلاتُ			فاعلاتن			فَعَلاتُ			فاعلاتن				

اگر هجاها را به صورت ۴ تا ۴ تا تقسیم کنیم، وزن بالا به دست می آید.

دل عالمی بسوزی چو عذار برفروزی تو از این چه سود داری که نمی کنی مدارا

د	ل	عَا	لَی	مِی	پَی	سَو	زِی	چَی	عَی	ذَار	بِر	فَی	رَو	زِی
تَی	أَی	زِیَی	چَی	سَوَد	دَا	رِی	کَی	بَی	مِی	کَی	نِی	مَی	دَا	رَا
U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	-
U	U	-	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	-
وزن	فَعَلاتُ			فاعلاتن			فَعَلاتُ			فاعلاتن				

وزن این بیت هم مثل بیت قبلی است.

بررسی چند بیت دارای اختیارات شاعری

از آنجا که در کتاب درسی و در تست‌های مختلف، بیت‌هایی آورده شده که وزن آن‌ها فقط با رعایت اختیارات به دست می‌آید، چند بیت دارای اختیار از بعضی وزن‌های این درس آورده‌ایم.

یادآوری: ممکن است بعد از تقطیع یک بیت، هجاهای مقابل هم در دو مصراع به‌طور کامل یکسان نباشند؛ برای مثال دو هجای مقابل هم در دو مصراع یکی بلند و یکی کوتاه باشند. در این گونه موارد شاعر از اختیارات شاعری استفاده کرده است. (با توجه به نظم کلی بیت، ببین با تغییر کدام هجا نظم بیت به‌طور حداکثری رعایت می‌شود.)

در پای تو افتادن شایسته دمی باشد ترک سر خود گفتن زیبا قدمی باشد

ذَر	پَا	یِ	تْ	اَف	تَا	ذَن	شَا	پَس	تِ	دَ	مِی	بَا	شَد	پایه‌های آوایی
تَر	کِ	سِ	رِ	خَد	گَف	تَن	زِی	بَا	قَد	دَ	مِی	بَا	شَد	
-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-	نشانه‌های هجایی
-	U	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-	
مفعول				مفاعیلن				مفعول				مفاعیلن		وزن

هجای دوم مصراع دوم اختیار داشته و برای حفظ نظم کلی بیت باید بلند در نظر گرفته شود. شکل دیگر وزن: مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن

سلسله موی دوست حلقه دام بلاست هر که در این حلقه نیست فارغ از این ماجراست

بِل	سِ	لِ	یِ	مُو	یِ	دُوسَت	خَل	قِی	یِ	دَا	مِ	بِ	لَاَسَت	پایه‌های آوایی
هَر	کِ	ذَ	رِیَن	خَل	قِی	نِیَسَت	فَا	رِ	غَ	زِیَن	مَا	جِ	رَاَسَت	
-	U	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U	U	نشانه‌های هجایی
-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	-	-	U	U	
مفتعلن				فاعلن				مفتعلن				فاعلن		وزن

هجای چهارم و دوازدهم مصراع اول اختیار داشته و برای حفظ نظم کلی بیت باید بلند در نظر گرفته شوند. هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها و هجای پایانی مصراع‌ها هم باید بلند در نظر گرفته شوند.

ندیدم آبی و خاکی بدین لطافت و پاکی تو آب چشمه حیوان و خاک غالیه بویی

نَ	دِی	دَ	مَا	بِی	یِ	خَا	کِی	بِ	دِیَن	لِ	طَا	فَ	تْ	پَا	کِی	پایه‌های آوایی
تْ	اَ	بِ	چِش	مِ	یِ	جِی	وَا	نَ	خَا	کِی	غَا	لِ	یِ	بُو	بِی	
U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	نشانه‌های هجایی
U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	
مفاعیلن				فعالتن				مفاعیلن				فعالتن		وزن		

هجای پنجم مصراع اول اختیار داشته و برای حفظ نظم کلی بیت باید کوتاه در نظر گرفته شود.

نمونه تست:

« برای اینکه از پس این تستا بریبای، همیشه لازم نیست گزینه‌ها رو تقطیع کنی؛ می‌تونی شرایط دوری بودن وزن رو چک کنی. بین کدوم بیت مکئی وسطش نداره و نمی‌شه گفت که از دوتا نیم‌مصراع به‌وجود اومده؛ البته تا راه بیفتی، از تقطیع کمک بگیر.

۱. کدام بیت در وزن دولختی (دوری) سروده نشده است؟

- (۱) یا چشم نمی‌بیند یا راه نمی‌داند
 - (۲) ما سپر انداختیم گر تو کمان می‌کشی
 - (۳) پرده اگر برافکنی، وه که چه فتنه‌ها رود
 - (۴) عاشق مهجور نگر عالم پرشور نگر
- هر کاو به وجود خود دارد ز تو پروایی
گو دل ما خوش مباش گر تو بدین دلخوشی
چون پس پرده می‌رود این همه دلربایی‌ات
تشنهٔ مخمور نگر ای شه خمار بیا

پاسخ: گزینه (۴)

وزن گزینه «۴» از تکرار چهار رکن مفتعلن به‌صورت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» به‌وجود آمده و همسان تک‌پایه‌ای است نه دولختی (دوری).
تقطیع گزینه «۴»:

گر	ن	شور	پَر	م	ل	عا	گَز	ن	جور	مه	ق	ش	عا	پایه‌های آوایی
یا	ب	مار	خَم	ه	ش	ای	نَگر	ن	مور	مخ	ی	ن	بش	
-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	نشانه‌های هجایی
-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	
مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			وزن		

بررسی سایر گزینه‌ها

- گزینه ۱ «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن» یا «مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن»
- گزینه ۲ «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن»
- گزینه ۳ «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن»

همون‌طور که گفتیم هر وقت خواستی ببینی بیتی دو جور دسته‌بندی می‌شه یا نه، بین کدوم بیت اولش «مفعول» هست.

۲. وزن کدام‌یک از ابیات به دو صورت قابل دسته‌بندی است؟

- (۱) صبر کن ای دل که صبر سیرت اهل صفاست
 - (۲) ای خواجه نمی‌بینی این روز قیامت را
 - (۳) در آن نفس که بمیرم در آرزوی تو باشم
 - (۴) هر که به خویشتن رود ره نبرد به سوی او
- چارهٔ عشق احتمال شرط محبت وفاست
این یوسف خوبی را این خوش قد و قامت را
بدان امید دهم جان که خاک کوی تو باشم
بیتش ما نیاورد طاقت حسن روی او

پاسخ: گزینه (۲)

وزن گزینه «۲»، «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن» است. این وزن را به‌صورت ۴ تا ۳ تا هم می‌توان تقسیم کرد که وزن به‌صورت «مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن» درمی‌آید، اما وزن بقیهٔ ابیات فقط به یک صورت تقسیم‌بندی می‌شود.
تقطیع گزینه «۲»:

را	مت	یا	ق	ز	رو	این	نی	بی	می	ن	چ	خا	ای	پایه‌های آوایی
را	مت	قا	د	ق	خَش	این	را	بی	خو	ف	ن	یو	این	
-	-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	نشانه‌های هجایی
-	-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	
مفاعیلن			مفعول			مفاعیلن			مفعول			وزن		

بررسی سایر گزینه‌ها

- گزینه ۱ «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن»
- گزینه ۳ «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن»
- گزینه ۴ «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن»

۲. کدام یک از ابیات زیر وزن همسان دولختی ندارد؟

- (۱) بخور ببخش که دنیا به هیچ کار نیاید
 - (۲) هوش خرده‌متد را عشق به تاراج برد
 - (۳) سفر دراز نباشد به پای طالب دوست
 - (۴) چند نصیحتم کنی کز پی نیکوان مرو
- جز آن که پیش فرستند روز بازپسین را
من نشنیدم که باز صید کبوتر شود
که زنده ابدست آدمی که کشته اوست
چون نروم که بی خودم شوق همی برد کشان

پاسخ: گزینه «۳»

وزن گزینه «۳» «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فعلن» است. همان طور که گفتیم در اوزان همسان دولختی دو رکن عروضی به صورت کامل یکی در میان تکرار می‌شوند، اما در این وزن یک هجا از رکن آخر حذف شده و وزن همسان دولختی نیست.

تقطیع گزینه «۳»:

پایه‌های آوایی	سن	فر	د	راز	ن	با	شد	پ	پا	ی	طا	ل	پ	دوست
	ک	ز	د	ی	ا	ب	تا	ذ	می	ک	کش	ت	ی	اوست
نشانه‌های هجایی	U	-	U	-	U	-	-	U	-	U	-	U	U	U
	U	-	U	U	U	U	-	U	-	U	-	U	U	U
وزن	مفاعیلن			فاعلاتن			مفاعیلن			فعلن				

بررسی سایر گزینه‌ها:

- گزینه ۱ «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن»
گزینه ۲ «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن»
گزینه ۴ «مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن»

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

دست‌گیره

۱۰۸۰. بیت «گر بزنندم به تیغ در نظرش بی دریغ / دیدن او یک نظر صد چو منش خون‌بهاست» از تکرار کدام نشانه هجایی دولختی تشکیل شده است؟

- (۱) -U- / -UU- // -U- / -UU-
- (۲) --U / -U-- // --U / -U--
- (۳) ---U / U-- // ---U / U--
- (۴) --UU / -U-U // --UU / -U-U

۱۰۸۱. وزن کدام عبارت معادل «مفتعلن مفاعیلن» است؟

- (۱) ایوان مدائن را
- (۲) هر که در این حلقه نیست
- (۳) پیوند روح کردی
- (۴) تا دل هرزه‌گرد من

۱۰۸۲. وزن کدام دو عبارت یکسان است؟

- (۱) زان یار دلتوازم - غمناک نباید بود
- (۲) چون عمر تبه کردم - این شرح بی‌نهایت
- (۳) پرسیدم از طبیبی - در کیش جان‌فروشان
- (۴) هر کس به تمنایی - اسرار عشق بازی

۱۰۸۳. وزن بیت زیر کدام است؟

«هر گاو نکند فهیمی زین کلسک خیال‌انگیز / نقشش به حرام ار خود صورتگر چین باشد»

- (۱) مفاعیلن فاعلاتن // مفاعیلن فاعلاتن
- (۲) مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن
- (۳) مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن
- (۴) مفتعلن فاعلن // مفتعلن فاعلن

۱۰۸۴. کدام گروه عبارات همگی در وزن «مفتعلن فاعلن» هستند؟

- (۱) باغ سلام می‌کند - گر برود جان ما - میوه نمی‌دهد به کس
- (۲) هر که بیفتاد به تیر - شربت زهر ار تو دهی - روی تو بر پشت زمین
- (۳) برق یمانی بجست - چند نصیحت کند - ماه نتابد به روز
- (۴) مهربانی پیشه کن - روی خوب از من متاب - هر که جاناتیش نیست

۱۰۸۵. چند عبارت با وزن و آهنگ‌های «مفاعیلن فاعلاتن» می‌تواند خوانده شود؟ (فقط با ریتم)

«اگر تو عاشق عشقی - که دانه را بشکافد - چو در فتاد از آن دیگ - به ذات تو که ز رویت - بگو که نیست چنین - کجاست ساقی جان‌ها - مرا بدید و نپرسید - که رنگ ریخته بود»

- (۱) هشت (۲) هفت (۳) شش (۴) پنج

۱۰۸۶. وزن بیت «دل هر که صید کردی نکشد سر از کمندت / نه دگر امید دارد که رها شود ز بندت» در کدام گزینه آمده است؟

(۱) مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن (۲) فعلات فاعلاتن // فعلات فاعلاتن (۳) مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن (۴) مفعول فاعلن // مفعول فاعلن

۱۰۸۷. وزن واژه‌های نوشته‌شده مقابل چند مورد نادرست است؟

«گرم جواز نباشد (مفاعیلن فعلاتن) - به قیاس در نگنجی (فعلات فاعلاتن) - سلطان که خشم گیرد (مستفعلن فعولن) - گر منزلتی دارم (مفعول فاعلاتن) - ای جان خردمندان (مستفعلن مفعولن) - گر چه بخواند هنوز (مفتعلن فاعلن) - صحبت از این شریف‌تر (مفتعلن مفاعیلن)»

(۱) یک (۲) دو (۳) سه (۴) چهار

۱۰۸۸. کدام وزن‌ها را می‌توان به‌گونه دیگری نیز بیان کرد؟

(الف) مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فعلاتن
(ب) مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن
(ج) مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
(د) فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن
(ه) مستفعلن مفعولن مستفعلن مفعولن
(۱) ج، ه (۲) ب، د (۳) د، ب (۴) الف، ه

نکته‌دارتر

۱۰۸۹. نشانه‌های هجایی روبه‌رو با کدام بیت متناسب است؟ (-U-U- / U-U- // -U-U- / U-U-)

(۱) وقتی دل سودایی می‌رفت به بستان‌ها
(۲) سال‌ها دل طلب جام جم از ما می‌کرد
(۳) مخمور جام عشقم ساقی بنده شرابی
(۴) سرو چمان من چرا میل چمن نمی‌کند

۱۰۹۰. نوع پایه‌های آوایی کدام مصراع متفاوت است؟

(۱) سنگ کجا بت شود از بت‌تراش
(۲) دیده به طفل اشک خود هیچ سخن نمی‌کند
(۳) که می‌رود که پیامم به شهریار رساند
(۴) شام سحرپوش را کرده ز مه تکیه‌جای

۱۰۹۱. کدام عبارات به‌ترتیب کامل‌کننده وزن ابیات زیر است؟

(الف) امید در شب زلفت
(ب) دگرم مگو که خواهم که ز درگهت برانم
(۱) بیندم از جانم - دل من را کرمی کن
(۲) به یاد روی لطیف - به پیام آشنایی
(۳) طالع اگر مده دهد - دور از این بهتر نباشد
(۴) قطره باران ما - گر من آلوده‌دامنم

۱۰۹۲. وزن کدام بیت دولختی (دوری) نیست؟

(۱) مسلمانان مسلمانان چه باید گفت یاری را
(۲) هرچند نمی‌سوزد بر من دل سنگینت
(۳) چون است حال بستان ای باد نوبهاری
(۴) بار غمت می‌کشم وز همه عالم خوشم

۱۰۹۳. همه بیت‌ها از تکرار وزن دولختی «مفتعلن فاعلن» تشکیل شده‌اند؛ به‌جز

(۱) در شهر یکی کس را هشیار نمی‌بینم
(۲) کرده گلو پر ز باد قمری ستجاب‌پوش
(۳) دلشده پای‌بند گردن و جان در کمند
(۴) صبح برآمد ز کوه چون مه نخشب ز چاه

۱۰۹۴. بیت کدام گزینه در وزن همسان دولختی سروده شده است؟

(۱) دگر چه بخیه چه مرهم ز هر دو کار گذشت
(۲) تلف گشت عمرم در ایام مهر
(۳) کرشمه‌ای که جنون آورد تعقل آن
(۴) هر شب به جست‌وجویش کردم به گرد کویش
(۱) که زخم همچو قفس گشت دور پیکر ما
(۲) بدل گشت دل‌قم به زَنار عشق
(۳) بلای دانش صد هوشمند کرد و گذشت
(۴) گریم در آرزویش هذا نصیب لیلی

۱۰۹۵. الگوی هجایی کدام مصراع در مقابل آن نادرست ذکر شده است؟

(۱) درود دیده گوهر نثار لعل فشانم: -U-U- / -U-U- // -UU- / -U-U-
(۲) در داستان نباید اسرار عشق‌بازان: -U-U- / -U-U- // -U-U- / -U-U-
(۳) گر به فریب می‌کشی ور به عتاب می‌کشی: -UU- / -UU- // -U-U- / -U-U-
(۴) گر طالب دیداری از خلد برین بگذر: -UU- / -UU- // -UU- / -UU-

۱۱-۵. همه گزینه‌ها به جز _____ در وزن دو لغتی «دوری» سروده شده‌اند.

- ۱) ای گریه دل را صفا ده رنگی به رخسار ماده
- ۲) ای که پس از هلاک من پای نهی به خاک من
- ۳) ای چشم جان را توتیا آخر کجا رفتی بیا
- ۴) تا من در این سرایم این در ندیده بودم

۱۱-۶. کدام بیت، وزن دوری دارد؟

- ۱) صنعت مکن که هر که محبت نه راست باخت
- ۲) ای خوشا دولت آن مست که در پای حریف
- ۳) نه هر که طرف کله کج نهاد و تند نشست
- ۴) هر کاو نکند فهمی زین کلک خیال‌انگیز

۱۱-۷. وزن کدام بیت دولختی (دوری) است؟

- ۱) امشب سبک‌تر می‌زنند این طبل بی‌هنگام را
- ۲) این بوی روح‌پرور از آن خوی دلبر است
- ۳) هر کسی را نتوان گفت که صاحب‌نظر است
- ۴) خانه مانی است طبع چهره‌گشای بهار

۱۱-۸. وزن کدام بیت متفاوت است؟

- ۱) هر نفسم فراق تو وعده به محنتی کند
- ۲) شب همه بی‌تو کار من شکوه به ماه کردن است
- ۳) اشک دوان هر سحری از دلم آرد خبری
- ۴) با همه لاف زیرکی بی‌خبرم ز خویشتن

۱۱-۹. وزن کدام بیت دولختی (دوری) است؟

- ۱) چوک ز شاخ درخت خویشتن آویخته
- ۲) از دیده گاه پانجم درهای قیمتی
- ۳) دی بر سر مردمای دو صد شیون بود
- ۴) گفته‌ای هر جا که می‌بینم فلان را می‌کشم

۱۱۱۰. کدام بیت در وزن دوری «- - - - - / - - - - - / - - - - - / - - - - - / - - - - -» سروده شده است؟

- ۱) مرغان پرسته بودیم پرواز را برده از یاد
- ۲) غمناک نباید بود از طعن حسود ای دل
- ۳) شنیده‌ام که ز زر کارها چو زر گردد
- ۴) چه نعمتی است تو را تا به شکر آن کوشی؟

۱۱۱۱. مکث میان مصراع در وزن دوری، در کدام گزینه مشاهده می‌شود؟

- ۱) نه طریق دوستان است و نه شرط مهربانی
- ۲) نسیم زلف تو پیچیده بود در سر و مغزم
- ۳) رفقت دل و نمی‌رود آرزوی تو از دلم
- ۴) نسیم در سر گل بشکند گلاله سنبلی

۱۱۱۲. کدام بیت وزن دوری ندارد؟

- ۱) خاقانی از ثنایت نو ساخت خوان معنی
- ۲) صدری که قدر کان شکند جوهر سخاش
- ۳) خانه مانی است طبع چهره‌گشای بهار
- ۴) در کوی نیک‌نامی ما را گذر ندادند

(خارج ۸۶)

خاکم به باد فنا ده ای سیل بتیان کن من
از دل خاک بشتوی ناله دردناک من
تا آب رحمت برزند از صحن آشدان ما
کامروز پیش چشمم در بوستان گشادی

یا وقت بیداری غلط بوده‌ست مرغ بام را
وین آب زندگانی از آن حوض کوثر است
عشق‌بازی دگر و نفس‌پرستی دگر است
نایب عیبی است ماه رنگرز شاخسار

هرچه به من رسد ز تو دولت خویش دانمش
روز ستاره تا سحر تیره به آه کردن است
هیچ کسی را ز دلم خود خبری می‌نشود
تا شده چشم مست تو هوش‌ربای عاشقان

زاغ سیه بر دو بال غالیه آمیخته
جز ناله‌های زار چه آرد هوای نای؟
امروز یکی نیست که بر صد گرید
خوش نویدی داده‌ای اما نمی‌آری به جای

(خارج ۸۵)

پروازمان داد مردی از آسمان‌ها فراتر
شاید که چو واپینی خیر تو در این باشد
مرا چو زر نبود چاره ناله و زاری است
به حیرت اندر از کار چون تو مسکینم

که ز دوستی بمیریم و تو را خبر نباشد
خمار و مست ولی سخت بی‌قرار تو بودم
عمر شد و نمی‌شود نقش تو از خیال من
چو از میان چمن بوی آن گل‌اله برآید

(خارج ۸۸)

کاو میزبان نطق است این دیگران عیالش
بحری که نزل جان فکند پیکر سخاش
نایب عیبی است ماه رنگرز شاخسار
گر تو نمی‌پستی تغییر کن قضا را

۱۱۱۳. وزن کدام بیت متفاوت است؟

- ۱) ز ملامت نگریمز که ملامت ز تو آید
- ۲) به دو چشم من ز چشمش چه پیام‌هاست هر دم
- ۳) چو نظر کنی به بالا سوی آسمان اعلا
- ۴) همه نقدها شمردی به وکیل در سپردی

۱۱۱۴. کدام بیت در وزن دوری معادل بیت زیر سروده شده است؟

- «ای منعمم آخر بر خوان جوهدت
 ۱) دریاکشان غم را از موج خون مترسان
 ۲) ماه تا آفتاب روی تو دید
 ۳) سنبل برانداز از طرف بستان
 ۴) با سرو قامتت شمشاد گو مروی

۱۱۱۵. کدام عبارت کامل‌کننده بیت زیر از لحاظ وزنی است؟

- «چند نصیحت کنند بی‌خبرانم به صبر
 ۱) تو درمان ندارد
 ۲) صد می‌زنیم
 ۳) صد می‌زنیم
 ۴) صد می‌زنیم

۱۱۱۶. با توجه به دوری بودن اوزان مصراع‌های زیر، کدام گزینه به ترتیب جاهای خالی را به‌درستی تکمیل می‌کند؟

- الف) بی‌خبرند زاهدان _____
 ۱) بر همه کس گشته حرام - کم‌تر شود فراقم
 ۲) جور مکش به هر زمان - از بی‌کسی بمیرم
 ب) چون این گره گشایم _____
 ۱) از می لعل عاقبت - صد گره آید به تتم
 ۲) شاد بنوش و خوش گذر - دیوانه شوم من

۱۱۱۷. وزن کدام بیت در مقابل آن نادرست است؟

- ۱) نه خرقه‌پوشم که باده‌نوشم
- ۲) سنبل سیه بر سمن مزن
- ۳) باده صافی خرقه صوفی
- ۴) جانا چه گویم شرح فراق

۱۱۱۸. چند بیت از ابیات زیر دارای وزن همسان دولختی است؟

- الف) در ره معراج او چشمم فلک نور یافت
 ب) درد دلم را طبیعت چاره ندانست
 ج) دائم گل این بستان شاداب نمی‌ماند
 د) گمر خمر بهشت است بریزد که بی‌دوست
 ه) سلطان من خدا را زلفت شکست ما را
 ۱) یک
 ۲) دو
 ۳) سه
 ۴) چهار

۱۱۱۹. کدام بیت در وزن همسان دولختی سروده نشده است؟

- ۱) ما شیخ و واعظ کمتر شناسیم
- ۲) در محیط طوفان‌زا ماهرانه در جنگ است
- ۳) از بس که در نظرم خوب آمدی صنما
- ۴) اگر ز خاک محبان غبار برخیزد

۱۱۲۰. در ابیات زیر به ترتیب چند هجای کوتاه و چند هجای کشیده، باید بلند به حساب بیایند؟

- الف) ما نتوانیم و عشق پنجه در انداختن
 ب) خرقه بگیر و می بده باده بیار و غم ببر
 ج) من به تو اولی که تو آن منی آن من
 د) فاخته گر در چمن ذکر تو گوید به صوت
 ۱) دو - سه
 ۲) سه - سه
 ۳) سه - چهار
 ۴) صفر - یک

۱۱۲۱. وزن کدام بیت دوری را می‌توان به دوگونه تقسیم‌بندی هجایی کرد؟

- (۱) چابک‌سواری نامه‌ای خونین به دستم داد
 - (۲) از کوشش بی‌هوده خود دست کشیدم
 - (۳) خفاش‌های قلعه تاریک ذهن شهر
 - (۴) ترسم به زبان آید بی‌خود گله‌ای از تو
- با او چه باید گفت وقتی لشکر خالی است
در بستر مرداب چه حاجت به تکاپوست
بهر کس که آرزو نکند آفتاب را
در مجلس خود متشان پهلوی کسی ما را

(خارج ۸۲)

۱۱۲۲. در کدام گزینه، تقطیع هجایی بیت زیر درست نشان داده شده است؟

- «جانا رخم زرد خواهی جانم پر از درد خواهی»
دانم چه‌ها کرد خواهی ای شعله با خرمن من»
- (۱) --U-/U--/--U-/U--
 - (۲) ---U/---U-/---U/---U-
 - (۳) -U-U/-U-U/-U-U/-U-U-
 - (۴) --U-/UU--/---U-/UU--

(خارج ۸۳)

۱۱۲۳. وزن کدام بیت «فَعْلَاتٌ فاعلاتن فاعلاتن» است؟

- (۱) هر که را نقش خط و خال تو در خاطر نیست
 - (۲) چه رها کنی به شوخی سر زلف دلربا را
 - (۳) طبیب شهر چه تصدیع می‌دهد ما را
 - (۴) ای ابتدای درد هر درد را نهایت
- گر دم از مشک زند خاطر او عاطر (: خوشبو) نیست
که از او به هم برآری همه وقت خلق ما را
که کس نیافت به حکمت علاج سودا را (تصدیع: زحمت)
عشق تو را نه آخر شوق تو را نه غایت

۱۱۲۴. کدام دو بیت را می‌توان به دو صورت دسته‌بندی هجایی کرد؟

- (الف) دست به جان نمی‌رسد تا به تو برفشانمش
(ب) نه حسرت وصالش از دل به در توان کرد
(ج) من نمی‌گویم که عاقل باش یا دیوانه باش
(د) ساقی چمن گل را بی‌روی تو رنگی نیست
- بر که توان نهاد دل تا ز تو واستانمش
نه صبر در فراقش زین بیشتر توان کرد
گر به جانان آشنایی از جهان بیگانه باش
شمشاد خرامان کن تا باغ بیارایی
- (۱) الف، ب (۲) الف، ج (۳) ب، د (۴) ج، د

۱۱۲۵. وزن کدام بیت با «تو قدر آب چه دانی که در کنار فراتی» یکسان است؟

- (۱) هر آن کست که ببیند روا بود که بگوید
 - (۲) هزار نقد به بازار کایات آرند
 - (۳) اگر روم ز پیشش فتنه‌ها برانگیزد
 - (۴) برو معالجه خود کن ای نصیحت‌گوی
- که من بهشت بدیدم به راستی و درستی
یکی به سکه صاحب عیار ما نرسد
ور از طلب بنشینم به کیتنه برخیزد
شراب و شاهد شیرین که را زیانی داد

۱۱۲۶. کدام ابیات دارای وزن (دوری) شبیه به یکدیگرند؟

- (الف) آن روز قیامت را برپای کند ایزد
(ب) ای بوستان خوبی خارم ز بی‌نوایی
(ج) جور بکن که حاکمان جور کنند بر روی
(د) وقتی دل سودایی می‌رفت به بستان‌ها
- کایی پی دلجویی بر خاک شهیدانت
بگذار تا بچینم برگ‌های بوستانت
شیر که پای بند شد تن بدهد به روبهی
بی‌خویشتم کردی بوی گل و ریحان‌ها
- (۱) ج، ب (۲) ب، د (۳) الف، ب (۴) الف، د

(خارج ۹۹)

۱۱۲۷. وزن عروضی مصراع «چشم تماشای خلق در رخ زیبای اوست» با کدام مصراع همسان است؟

- (۱) گر مرد رهی باخبر از ناله دل بلش
- (۲) خوشتر از دانه اشکم گهری پیدا نیست
- (۳) قطع نظر ز دشمن ما کرد چشم دوست
- (۴) تا به جفایت خوشم ترک جفا کرده‌ای

(خارج ۹۹)

۱۱۲۸. همه ابیات در وزن همسان دولختی سروده شده‌اند، به جز

- (۱) زان پرده می‌گشاید دل‌بند نازنیشم
 - (۲) هر گوشه کمین کرده ابروی کماندارش
 - (۳) تا به جفایت خوشم ترک جفا کرده‌ای
 - (۴) قامت به ناز افراخته خلقی ز پا انداخته
- تا در نظر نیاید زیبا نگار چیشم
در صید نظر بازان بگشاده کمیتش بین
این روش تازه را تازه بنا کرده‌ای
دل‌ها مسخر ساخته کشورستانی را ببین

(انسائی ۱۴۰۰)

وه که تو در کنار گل من به میان آتشم
اول به سر دویدم آخر ز پا فتادم
از تنگدلی با در و دیوار به جنگم
مپسند بدین روزم مگذار بدین حالم

(انسائی ۱۴۰۰)

(انسائی ۱۴۰۰)

تحفه‌ای کز غم فرستی نزد ما هر دم فرست
از بس که دیر ماندی چون شام روزه داران
او سرسپرده می خواست من دل سپرده بودم
ماه اگر حلقه به در کوفت جوابش کردم
به پیام آشنایی بنوازد آشنا را

(۴) ب، ه

(۳) ب، د

(خارج ۱۴۰۰)

کآشوب و فریاد از زمین بر آسمانم می‌رود
که این متاع قلیل است و آن عطای کثیر
دل و دین می‌برد از دست بدان‌سان که مپرس
ز لعل باده فروشت چه عشوه‌ها که خریدم

۱۱۳۱. کدام بیت «فاقد» وزن دوری (همسان دولختی) است؟

- ۱) تا تو به گلشن آمدی با همه درکشاکشم
- ۲) در وادی محبت دانی چه کار کردم
- ۳) تا خیل غمت خیمه زد اندر دل تنگم
- ۴) ای کعبه مقصودم وی قبله آمالم

۱۱۳۰. وزن کدام مصراع در مقابل آن «غلط» آمده است؟

- ۱) راز همه کرد افشا ننموده رخ زیبا (مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن)
- ۲) نشستم از سر زلفش ولی به روز سیاهی (مفاعیل فعلاتن مفاعیل فعلاتن)
- ۳) امشب ای زلف سیه سخت پریشان شده‌ای (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعولن)
- ۴) دوش ز دست رقیب ساغر می خورده‌ای (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن)

۱۱۳۱. کدام ابیات، دربردارنده مفهوم «انتظار» است؟

- الف) ما به غم خو کرده ایم ای دوست ما را غم فرست
 - ب) ای صبح شب نشینان جانم به طاقت آمد
 - ج) یک عمر دور و تنها، تنها به جرم این که
 - د) شب چو دربستم و مست از می نابش کردم
 - ه) همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی
- ۱) الف، ج ۲) الف، ه

۱۱۳۲. وزن کدام بیت «دوری» است؟

- ۱) باز آی و بر چشم نشین ای دلستان نازنین
- ۲) نعیم هر دو جهان پیش عاشقان به جوی
- ۳) زاهد از ما به سلامت بگذر کاین می لعل
- ۴) به شوق چشمه نوشت چه قطره‌ها که فشانم

قربت معنایی

۱۱۳۳. کدام بیت با بیت زیر هم‌مفهوم است؟

- «سلسله سوی دوست حلقه دام بلاست»
- ۱) از قید عشق بلبل ما خوش‌نوا شود
 - ۲) هر که را می‌نگرم حلقه بیرون در است
 - ۳) هر که در این درد گرفتار نیست
 - ۴) از دایره عشق تو بیرون نهم پای

۱۱۳۴. کدام رباعی با بیت زیر تناسب مفهومی ندارد؟

- «هان ای دل عبرت‌بین از دیده عبر کن هان»
- ۱) آن قصر که با چرخ همی زد پهلو دیدیم که بر کنگرش فاخته‌ای
 - ۲) زان پیش که نه خیمه افلاک زدند در عالم جان برابرش بتشتند
 - ۳) این کهنه رباط را که عالم نام است بزمی ست که وامانده صد جمشید است
 - ۴) آن قصر که جمشید در او جام گرفت بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر

هر که در این حلقه نیست فارغ از این ماجراست»

بتد زبان ما چو قلم نیست بتد ما
تا سر زلف تو در پنجه گیرایی کیست
یک نفسش در دو جهان کار نیست
گر مه کنند از هاله خود طوق گلویم

ایوان مداین را آیینة عبرت دان
بر درگاه آن شهبان نهادندی رو
بتشته همی گفت که کوکو کوکو
وین خیمه به گرد توده خاک زدند
بر قصر قدم نوبت لولاک زدند
و آرامگه ابلق صبح و شام است
قصری ست که تکیه‌گاه صد بهرام است
آهو بچه کرد و روبه آرام گرفت
دیدنی که چگونه گور بهرام گرفت

۱۱۳۵. همه ابیات با یکدیگر تناسب تصویری دارند، به جز

- ۱) تا دل هرزه‌گرد من رفت به چین زلف او
- ۲) هر خم از جعد پریشان تو زندان دلی است
- ۳) جان در بلای زلف او تن مبتلای زلف او
- ۴) صورت نبندد ای صنم بی زلف تو آرام دل

۱۱۳۶. کدام بیت با بیت زیر هم‌مفهوم است؟

- «آیینۀ سکندر جام می است بنگر
 ۱) دست چون از دامن مینای می کوتاه کنیم
 ۲) که آگه است که کاووس و کی کجا رفتند
 ۳) سرود مجلس جمشید گفته‌اند این بود
 ۴) دیدن آینه سد ره اسکندر شد

۱۱۳۷. کدام بیت با بیت زیر هم‌مفهوم است؟

- «چو دل برنهی بر سرای گهن
 ۱) دنیا به اهل خویش ترحم نمی‌کند
 ۲) بر بر در خاک آستان تو نهیم
 ۳) برو رخت در خانۀ فقر نه
 ۴) وصف لب او سخن چو آغاز کند

۱۱۳۸. فضای عاطفی کدام گزینه متفاوت است؟

- ۱) ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی
- ۲) ای صبح شب‌نشینان جانم به طاقت آمد
- ۳) باز امشب ای ستاره تابان نیامدی
- ۴) آخر ای چشمه خورشید یکی رو بنمای

۱۱۳۹. کدام بیت با بُعد تعلیمی بیت زیر هم‌مفهوم است؟

- «ای صاحب کرامت شکرانه سلامت
 ۱) ز زلفش آمدی ای باد حال دل‌ها چیست
 ۲) غریب نیست اگر حال ما نمی‌دانی
 ۳) گاه به گاه پرسشی کن که زکات زندگی
 ۴) دلگیر نیستم که دل از دست دادم

۱۱۴۰. کدام بیت با بیت زیر هم‌مفهوم است؟

- «ای دوست شکر خوش‌تر یا آن که شکر سازد
 ۱) کی ماه به حسن چون تو والا باشد؟
 ۲) نقاش وجود این همه صورت که بپرداخت
 ۳) مطبوع‌تر ز قدت سرو سهی نخیزد
 ۴) هرگز نیاید در نظر نقشی ز رویت خوب‌تر

زان سفر دراز خود عزم وطن نمی‌کند
 تا نگویی که اسیران کمند تو کم‌اند
 در حلقه‌های زلف او دل خانومان‌ها ساخته
 دل فتنه شد بر زلف تو ای فتنه ایام دل

تا بر تو عرضه دارد احوال ملک داره
 می‌دهد ما را خیر از عالم بالا شراب
 که واقف است که چون رفت تخت جم بر باد
 که جام باده بیاور که جم نخواهد ماند
 سنگ بر آینه زن آب بقا را دریاب

کنند ناز و ز تو بپوشد سخن
 آتش امان نمی‌دهد آتش پرست را
 دل در خم زلف دلستان تو نهیم
 که این خانه دارالامانی خوش است
 وان رنگ رخس که بر سمن ناز کند

پیوند روح کردی پیغام دوست دادی
 از بس که دیر ماندی چون شام روزه‌داران
 باز ای سپیده شب هجران نیامدی
 چنگه تا به سحر همچو چراغ اقروزم

روزی تفقیدی کن درویش بی‌نوا راه
 چگونه‌اند اسیران مستمند آنجا
 که حال زار غریبان غریب می‌داند
 پرسش حال دوستان گاه به گاه کردن است
 دلجویی حبیب به صد دل برابر است

خوبی قمر بهتر یا آن که قمر سازد
 یا چون سخنت لؤلؤ لالا باشد؟
 تا نقش ببینی و مصور بپرستی
 شیرین‌تر از دهانت تنگ شکر نباشد
 شمی ندانم یا قمر حوری ندانم یا پری

تیب شناسی تست‌های ترکیبی آرایه

تو این بخش، قصد داریم چهار تیپ رایجی رو که تو سؤالات ترکیبی آرایه وجود داره، بررسی کنیم و از هر کدام یه نمونه هم ببینیم تا با آمادگی بیشتر و دید بازتری با تست‌های آرایه مواجه بشیم.

الف) آرایه در گزینه

در این تیپ سؤالات، یک بیت را در صورت سؤال می‌بینی و در هر گزینه، یک یا چند آرایه. یک تا پنج آرایه در هر گزینه قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست: آرایه‌های بیت «تا با کمان ابرو بنشست در کمینم / در خون خویش بنشانند از تیر دل‌نشینم» کدام است؟ (خارج ۹۸)

(۱) استعاره، مجاز، تلمیح، ایهام
(۲) تشبیه، جناس، کنایه، ایهام
(۳) استعاره، اغراق، جناس، پارادوکس
(۴) جناس، تشبیه، ایهام تناسب، مجاز

پاسخ: گزینه «۲»

تشبیه: کمان ابرو (ابرو مانند کمان است) / جناس: کمان و کمین / کنایه: «در خون نشستن» کنایه از کشته شدن / ایهام: دل‌نشین: ۱. در دل فرورفته ۲. مطلوب و دوست‌داشتنی

ب) آرایه در سؤال

در این تیپ سؤالات، چند آرایه را در صورت سؤال می‌بینی و در هر گزینه یک بیت. حداقل دو آرایه در صورت سؤال قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست: در همه ابیات، آرایه‌های «کنایه» و «ایهام»، هر دو، وجود دارند؛ به جز _____.

(۱) من به بوی توام ای دوست هواخواه بهار
(۲) ز حسرت لب شیرین هتوز می‌بینم
(۳) من همان روز ز فرهاد طمع ببریدم
(۴) خیال شهواری پخت و ناگه شد دل مسکین

کز نسیمش به دماغم همه بوی تو رسد
که لاله می‌دمد از خون دیده فرهاد
که عنان دل شیدا به کف شیرین داد
خداوندانگه دارش که بر قلب سواران زد

پاسخ: گزینه «۳»

ایهام: — / کنایه: «طمع بریدن» کنایه از ناامید شدن است. / «عنان به کسی دادن» کنایه از اختیار دادن است.

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه ۱ ایهام ← بو: ۱. رایحه ۲. آرزو، امید / کنایه ← «هواخواه کسی بودن» کنایه از طرفدار کسی بودن است. گزینه ۲ ایهام ← شیرین: ۱. معشوق فرهاد ۲. نوعی مزه / کنایه ← «لاله از خون دمیدن» کنایه از گریستن بسیار است. گزینه ۴ ایهام ← قلب: ۱. میانه سپاه ۲. دل / کنایه ← «خیال پختن» کنایه از آرزوی چیزی را داشتن است.

ج) آرایه مقابل گزینه

در این تیپ سؤالات، در هر گزینه یک بیت می‌بینی و مقابل آن یک یا دو آرایه. معمولاً دو آرایه در مقابل هر گزینه قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست: آرایه‌های مقابل همه ابیات کاملاً درست است؛ به جز _____.

(۱) ای رقیب ار نگشایی در دل‌بند به رویم
(۲) نه من انگشت‌نمایم به هواداری رویت
(۳) گر تو خواهی که یکی را سخن تلخ بگویی
(۴) در اندیشه بیستم قلم وهم شکستم

اینقدر بازنمایی که دعا گفت فلانت (ایهام تناسب، حسن تعلیل)
که تو انگشت‌نمایی و خلایق نگرانت (ایهام، کنایه)
سخن تلخ نباشد چو برآید به دهانت (اغراق، حس آمیزی)
که تو زیباتر از آنی که کنم وصف و بیانت (لف و نشر، استعاره)

پاسخ: گزینه «۱»

حسن تعلیل: — / ایهام تناسب ← بازنمایی: ۱. نشان دهی (معنی درست) ۲. باز کنی (تناسب با در / معنی نادرست)

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه ۲ ایهام ← نگران: ۱. مضطرب ۲. نگاه‌کننده / کنایه ← «انگشت‌نما بودن» کنایه از مشهور بودن به چیزی است. گزینه ۳ اغراق ← شیرینی دهانت آنقدر زیاد است که سخن تلخت را هم شیرین می‌کند. / حس آمیزی ← سخن تلخ گزینه ۴ لف و نشر ← اندیشه و وهم: لفاها، وصف و بیان: نشرها / استعاره ← در اندیشه (اضافه استعاری)

د الفبایی

در این تیپ سوالات، چند آرایه را در صورت سؤال می‌بینی و چند بیت که به ترتیب الفبا آمده‌اند، باید بیت‌ها را بر اساس آرایه‌های مشخص شده، مرتب کنی. حداقل سه آرایه و سه بیت در سؤال قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست: آرایه‌های «اغراق، تشبیه، حس آمیزی، حسن تعلیل، کنایه» به ترتیب، در کدام گزینه آمده است؟ (انسانی ۹۹)

الف) تو کز سنگین رکابی لنگری، سامان کشتی کن
ب) کامت شکرین باد که هر رخنه‌ای از دل
ج) ریحان که رخ گلشن از او تاز و تر بود
د) شد شوق من به الفت لیلی یکی هزار
هـ) بوی خوش آهوی تو بر دشت گذر کرد

که بر خار و خس ما هر کفی ساحل تواند شد
شیرین ز شکرخند تو چون کنج دهن شد
از تازگی خط تو تقویم کهن شد
هر وحشی که با من دیوانه رام شد
داغ جگر لاله‌ستان نای ختن شد

۱) ج، د، الف، ب، ه ۲) د، ه، ب، الف، ج ۳) د، ج، ب، ه، الف ۴) ه، ب، د، ج، الف

پاسخ: گزینه «۳»

اغراق (بیت د): هزاران برابر شدن شوق / تشبیه (بیت ج): «تو» به «ریحان» تشبیه شده و از آن برتر هم دانسته شده است. / حس آمیزی (بیت ب): شکرخند / حسن تعلیل (بیت ه): علت سیاهی گل لاله از نای آهوی تو بود. / کنایه (بیت الف): «سنگین رکاب» کنایه از غافل است.

آزمون آرایه‌های ادبی

۲۴۶۸. ترتیب توالی ابیات زیر بر اساس آرایه‌های «ایهام - مجاز - لف و نشر - متناقض‌نما - اغراق» کدام است؟ (انسانی ۹۴)

الف) من نشاطی را نمی‌جویم به جز اندوه عشق
ب) دل من تباب سر زلف تو دارد آری
ج) تو که ترک سر نگفتی ز پیش چگونه رفتی
د) گشت فراق و وصل تو مرگ و بقای عاشقان
ه) تو به هنگام سخن گر نشوی موی شکاف

من بهشتی را نمی‌خواهم به غیر از گوی دوست
کس به جز گسوی تحمل نکند چوگان را
تو که نقد جان ندادی ز غمش چگونه رستی؟
کشتی و زنده ساختی ای تو خدای عاشقان
کس نیابد ز دهان تو نشان، یک سر موی

۱) ه، ج، د، الف، ب ۲) د، ب، ج، الف، ه ۳) ب، ج، ه، د، الف ۴) ب، ج، د، الف، ه

۲۴۶۹. در بیت «دامن دوست به دست آر و ز دشمن بگسل / مرد یزدان شو و فارغ گذر از اهرمان» همه آرایه‌های ادبی کدام گزینه یافت می‌شود؟ (انسانی ۹۵)

۱) کنایه، جناس، استعاره، تضاد
۲) متناقض‌نما، کنایه، تلمیح، جناس
۳) تضاد، جناس، اسلوب معادله، استعاره
۴) جناس، استعاره، تشبیه، متناقض‌نما

۲۴۷۰. اگر ابیات زیر را به ترتیب داشتن آرایه‌های «تشبیه، حسن تعلیل، مجاز، استعاره مصرحه و اسلوب معادله» از بالا به پایین مرتب کنیم، کدام گزینه درست است؟ (انسانی ۹۵)

الف) خون دلم از حسرت یک جام به جوش است
ب) ماه خورشید نمایش ز پس پرده زلف
ج) دل گمان دارد که پوشیده است راز عشق را
د) مگر گشوده در جان هوای آن سر گوی
ه) شاخ گلی که آبش از جوی دیده دادم

آبی به سر آتش من زن که نجوشم
آفتابی است که در پیش سحابی دارد
شمع را فانوس پندارد که پنهان کرده است
که بوی عنبرسا را دمید از آن گلزار
دورم ز خویشتن کرد بسا صد هزار خواری

۱) د، الف، ه، ج، ب ۲) ب، ه، د، الف، ج ۳) ب، د، الف، ه، ج ۴) ه، د، ب، ج، الف

۲۴۷۱. آرایه‌های بیت «از بس که با جان و دلم ای جان و دل آمیختی / چون نکبت از آغوش گل بوی تو خیزد از گلم» کدام‌اند؟ (انسانی ۹۱)

۱) استعاره، تشبیه، تشخیص، جناس، مجاز
۲) استعاره، مراعات‌نظیر، جناس، ایهام، کنایه
۳) تشبیه، کنایه، تشخیص، ایهام، حس آمیزی
۴) مراعات‌نظیر، ایهام تناسب، نغمه حروف، تضمین

۲۴۷۲. کدام آرایه‌ها در بیت «دَرّه را تا نبود همت عالی، حافظ / طالب چشمه خورشید درخشان نشود» وجود ندارند؟ (انسانی ۸۸)

۱) استعاره و تشبیه ۲) ایهام و تناقض ۳) تشبیه و حسن تعلیل ۴) نغمه حروف و تشخیص

۲۴۷۳. در بیت «از چنگ غم خلاص تمنا کنیم ز دهر / کافغان به نای حلق چوارغن (نوعی ساز) در آورم» کدام آرایه‌های ادبی «تماماً» یافت می‌شود؟ (انسانی ۹۱)

۱) استعاره، ایهام، تضاد، مجاز
۲) استعاره، ایهام تناسب، حسن تعلیل، مجاز
۳) تشخیص، ایهام، تشبیه، کنایه
۴) تشخیص، تشبیه، استعاره، ایهام تناسب

۲۴۷۴. آرایه‌های بیت «طبع تو سیر آمد از من جای دیگر دل نهاد / من که را جویم که چون تو طبع هر جاییم نیست» کدام است؟ (انسانی ۹۵)

۱) تشبیه، مجاز، کنایه، جناس
۲) تشخیص، استعاره، تشبیه، حسن تعلیل
۳) کنایه، جناس، حسن تعلیل، مراعات‌نظیر
۴) تشبیه، استعاره، مجاز، لف و نشر

۲۴۷۵. چنانچه ابیات زیر را به لحاظ دارا بودن آرایه‌های «حسن تعلیل، ترصیع، جناس ناقص، مجاز، تشبیه» از بالا به پایین مرتب سازیم، کدام ترکیب درست است؟

(انسانی ۸۹)

الف) قطره خون تازه‌ای از تو رسیده بر دلم
ب) اندرین فصل گل افشان جا به طرف جوی جوی
ج) قامتیم از خمیدگی صورت چنگ شد ولی
د) شکرشکن است یا سخن‌گوی من است
ه) پیش دهننت پسته ز تنگی زده لاف

بسه که به دیده جا دهم تازه رسیده تو را
برکش آواز و بپر از بلبل خوش‌گوی گوی
چنگ نمی‌توان زدن زلف خمیده تو را
عنبر ذقن (چانه) است یا سخن‌بوی من است
زان است که هر کس دهنش پاره کند

(۱) د، ه، الف، ج، ب (۲) د، الف، ه، ب، ج (۳) ه، د، الف، ب، ج (۴) ه، د، الف، ج، ب

۲۴۷۶. ترتیب درست ابیات به دلیل داشتن آرایه‌های «کنایه، حس آمیزی، اغراق، اسلوب معادله و استعاره کنایه» کدام است؟

(انسانی ۹۵)

الف) ساقی‌ام کرد، چنان مست که هنگام سماع
ب) هر دو عالم چیست تا ما قیمت یوسف کنیم
ج) هر چه جز معشوق باشد، پرده بیگانگی است
د) اظهار عجز پیش ستمگر ز ابلهی است
ه) مگر در دامن خورشید اندازد سر خود را

سنگ بر شیشه نه طارم مینا زده‌ام
می‌توان بخشید اگر سنگی به چاه افکنده‌ایم
بوی یوسف را ز پیراهن شنیدن مشکل است
اشک کباب موجب طغیان آتش است
وگر نه چشم شبنم سیر از گلزار کی گردد

(۱) ب، ج، الف، د، ه (۲) ب، د، ج، الف، ه (۳) ه، الف، ب، د، ج (۴) د، ج، الف، ه، ب

۲۴۷۷. آرایه‌های بیت «دهر سیه کاسه‌ای است ما همه مهمان او / بی‌نمکی تعبیه است در نمک خوان او» کدام است؟

(انسانی ۹۵)

(۱) کنایه، تشبیه، پارادوکس، استعاره
(۲) کنایه، ایهام تناسب، تضاد، تشخیص
(۳) استعاره، کنایه، تضاد، اسلوب معادله
(۴) تشبیه، پارادوکس، مراعات‌نظیر، ایهام تناسب

۲۴۷۸. آرایه‌های بیت زیر، کدام است؟

(انسانی ۸۹)

«وصل او خواب خوشی بود که می‌دیدم دوش
ایهام، تشخیص، حسن تعلیل (۲) استعاره، حسن تعلیل، تضاد (۳) تضاد، تشخیص، مراعات‌نظیر (۴) کنایه، استعاره، ایهام

۲۴۷۹. در کدام بیت، همه آرایه‌های «جناس ناقص، تضاد، تشبیه، کنایه و مراعات‌نظیر» به کار رفته است؟

(انسانی ۸۵)

(۱) چل سال پیش رفت که من لاف می‌زنم
(۲) در زیر بار عشق تو از پا درآمدم
(۳) با من مگوی جز صفت سرو قامتت
(۴) دایم ز عکس عارض مه‌پیکرت مرا

کز چاکران پیر مغان کم‌ترین متم
آخر به رغم دشمنم ای دوست دست گیر
زیرا که نیست جز سخن راست دلپذیر
جانی مصور است در آیینه ضمیر

۲۴۸۰. در کدام بیت، آرایه «تشبیه، جناس و تلمیح» مشهود است؟

(انسانی ۸۷)

(۱) تو در حسن، لیلای خرگه‌نشینی
(۲) گر بوسه‌ای توان زد یا قوت آن دو لب را
(۳) خاک سر راهت شدم ای لعبت چالاک
(۴) چرا به سر نهد هدهد صبا افسر

من از عشق، مجنون صحرانشینم
یک عمر از این تمنا خون در چگر توان زد
برخیز پی جلوه که برداری‌ام از خاک
که وصف شهر سبارا بر سلیمان گفت

۲۴۸۱. در کدام گزینه، هر سه آرایه «استعاره، جناس تام و کنایه» به کار رفته است؟

(انسانی ۸۲)

(۱) روی جانان طلبی، آینه را قابل ساز
(۲) هنوز از دهن بوی شیر آیدش
(۳) دست از من وجود چو مردان ره بشوی
(۴) از مکافات عمل غافل مشو

ورنه، هرگز گل و نسرین ندمد ز آهن و روی
همی رای شمشیر و تیغ آیدش
تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی
گندم از گندم بروید جو ز جو

۲۴۸۲. اگر ابیات زیر را به ترتیب داشتن آرایه‌های «اغراق، ایهام تناسب، متناقض‌نما، اسلوب معادله و تشبیه برتر» مرتب کنیم، کدام گزینه درست است؟

(انسانی ۹۱)

الف) چه نشاطی است ندانم سر سودای تو را
ب) مست هشیار ندیده است کسی جز چشمت
ج) در سرو رسیده است ولیکن به حقیقت
د) نصیحت‌گوی را از من بگوای خواجه دم درکش
ه) شب فراق تو در خون خویش می‌خفتم

که به بازار غمت جای خریدار نماند
خاصه وقتی که شود رهزن هشیاری چند
از سرو گذشته است که سیمین بدن است آن
چوسیل از سرگذشت این را چه می‌ترسانی از باران
ز بس که هر سر مویم چو نیشتر می‌گشت

(۱) الف، ج، ب، د، ه (۲) الف، د، ج، ب، ه (۳) ه، الف، ب، د، ج (۴) ه، ب، ج، الف، د

۱۰۵۲. ۴ «آوردن جمله‌های طولانی» جزء ویژگی‌های نثر هندی است. کاربرد «مر» از ویژگی‌های خراسانی است.

۱۰۵۳. ۴ «جامع عباسی» اثری از شیخ بهایی در فقه است که در ایران نوشته شده است. کتب «داراشکوه» در هند، «شرفنامه بدلیسی» در عثمانی و «بدایع الوقایع» در ماوراءالنهر نوشته شد.

۱۰۵۴. ۲ رشحات عین‌الحیات در عرفان اثر علی بن حسین واعظ است. ۱۰۵۵. ۱ استفاده از آیات، احادیث و عبارات عربی رواج بیشتری یافت و در آرایه تلمیح نمودار شد.

۱۰۵۶. ۲ حبیب‌السیر و احسن‌التواریخ به نثر بیتابین هستند. ۱۰۵۷. ۲ مراد از نثر مرسل در این دوره، همان نثر مرسل نیست که امثال بلعمی می‌نوشتند و در نثر مرسل این دوره لغات و عبارات عربی زیاد است و آمیختگی با نظم وجود دارد.

۱۰۵۸. ۳ کتب داراشکوه: هند / شرفنامه بدلیسی: عثمانی / بدایع الوقایع: ماوراءالنهر ۱۰۵۹. ۳ در دوره صفویه از نثر مصنوع در فرمان‌ها و منشآت و دیباچه کتاب‌ها استفاده می‌شد.

۱۰۶۰. ۲ دیباچه آثاری مثل شرفنامه بدلیسی و عباراتش به نثر مصنوع است. ۱۰۶۱. ۲ در نثر این دوره استفاده از لغات ترکی و مغولی زیاد بود نه لغات عربی، بقیه ویژگی‌های گزیده‌ها در قسمت ویژگی‌ها در کتاب درسی ذکر شده است. ۱۰۶۲. ۴ در جهت نهادینه کردن فرهنگ تشیع گام برداشت.

۱۰۶۳. ۴ هیچ فعلی در صورت سؤال حذف نشده است و سایر گزینه‌ها درست‌اند. تابع‌اضافات: ناظران مناظرم سخن‌پیرایی / پیرایه‌بندان سلسله معنی‌آرایی / اوایل حال حضرت خاقانی جنت‌مکانی - مطابقت صفت و موصوف: طبقه‌علیه / ممالک محروسه ۱۰۶۴. ۱ گزینه «۱»، هیچ کدام از ویژگی‌های نثر سبک هندی را دارا نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ مطابقت صفت و موصوف (اموال نفیسه) + جمع بستن با «ات» (باغات) + اطناب ۳ کاربرد وجه وصفی (صلا زده، در آمده) + اطناب ۴ مطابقت صفت و موصوف (طبقه‌علیه) + تابع‌اضافات (ناظران مناظرم سخن‌پیرایی و پیرایه‌بندان سلسله معنی‌آرایی)

۱۰۶۵. ۱ فقط نویسنده احسن‌التواریخ نادرست ذکر شده است: حسن بیگ روملو ۱۰۶۶. ۱ بررسی عبارتهای نادرست: ج نثر مصنوع این دوره حلاوت و فخامت نثر فنی را ندارد. ۵ تابع‌اضافات در مقام تمجید از بزرگان بود و به تقلید از عربی نبود.

۱۰۶۷. ۴ پدیدآوردن‌گان و موضوع آثار: «رشحات عین‌الحیات» (اثر «علی بن حسین واعظ کاشفی»): عرفان / «جامع عباسی» (اثر «شیخ بهایی»): فقه / «عالم‌آرای عباسی» (اثر «اسکندر بیگ ترکمان»): تاریخ / مجالس المؤمنین: زندگی‌نامه

۱۰۶۸. ۲ در این نوع تست‌ها شباهت گزینه‌ها کمک شایانی به انتخاب گزینه صحیح خواهد کرد. بین گزینه‌های «۲» و «۴» تنها تفاوتی که به خوبی می‌توان از آن سود جست: کلمه «دیباچه» است. می‌دانیم که دیباچه شرفنامه بدلیسی دارای نثر مصنوع و خود کتاب شرفنامه به نثر ساده است و طبق ترتیب خواسته شده در صورت سؤال، به راحتی گزینه «۲» قابل تشخیص است.

بررسی نثر کتب در سایر گزینه‌ها: ۱ عباس‌نامه ← مصنوع / عباراتش ← در کتاب درسی صرفاً دیباچه آن را مصنوع ذکر کرده‌اند و در مورد خود کتاب مطلبی نیامده است. / محبوب‌القلوب ← ساده ۳ محبوب‌القلوب ← ساده / احسن‌التواریخ ← بیتابین / دیباچه عباراتش ← مصنوع ۴ شرفنامه بدلیسی ← ساده / تذکره شاه طهماسب ← ساده / احسن‌التواریخ ← بیتابین

۱۰۶۹. ۳ جامع عباسی اثر شیخ بهایی در موضوع فقه، کتاب رشحات عین‌الحیات از علی بن حسین واعظ کاشفی در موضوع عرفان و مجالس المؤمنین نوشته قاضی نورالله شوشتری در موضوع زندگی‌نامه نوشته شده‌اند.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ اسرار التوحید در موضوع عرفان، تذکره‌الاولیاء در خصوص زندگی عرفا و چهارمقاله در خصوص چهار علم روز یعنی دبیری، شاعری، نجوم و پزشکی بحث می‌کند. ۲ مرصادالعباد در موضوع عرفان و

بدایع‌الوقایع در موضوع تاریخ است. ۴ حبیب‌السیر در تاریخ و سرگذشت حاجی‌بابای اصفهانی نیز سفرنامه‌ای خیالی است.

توجه: از آنجا که تنها کتاب فقهی معرفی شده در کتاب‌های علوم و فنون کتاب جامع عباسی است، به سادگی سؤال قابل حل بود.

۱۰۷۰. ۲ بررسی موارد نادرست: مجالس المؤمنین ← قاضی نورالله شوشتری / جامع عباسی ← شیخ بهایی / محاکمة اللغتين ← امیر علیشیر نوایی ۱۰۷۱. ۳ دیباچه عباراتش ← نثر مصنوع - احسن‌التواریخ ← نثر بیتابین - عالم‌آرای عباسی ← نثر ساده

۱۰۷۲. ۲ ورود لغات مربوط به مذاهب و آداب و رسوم هندوان به شعر فارسی در دوره «سبک هندی» است، نه قرن نهم و دهم!

۱۰۷۳. ۴ سبک آثار صورت سؤال، شرفنامه بدلیسی ← ساده (از کتبی که در خارج از ایران و در کشور عثمانی نگاشته شد)، محبوب‌القلوب ← مصنوع (اثری از میرزا برخوردار فراهی)، احسن‌التواریخ ← بیتابین (یعنی دارای نثری است نه چندان ساده و نه چندان دشوار از حسن بیگ روملو)، کتب داراشکوه ← ساده (نگاشته شده در کشور هند)

۱۰۷۴. ۱ مفهوم مشترک: بی‌اعتباری و بی‌ارزشی شاعر برای یار و دیگران بررسی سایر ابیات: ۲ بدون یار هیچ لذتی فایده ندارد. ۳ باید دست به کار شد تا به امور مهم رسید و در این راه ممکن است انسان از اعتبار بیفتد اما ارزشمند است. ۴ گذر عمر را نمی‌توان نگه داشت.

۱۰۷۵. ۱ مفهوم مشترک: ناراحتی شاعر از بی‌فایده بودن بررسی سایر ابیات: ۲ گره‌گشایی با دست تپی ۳ گره دل را نمی‌توان گشود، درد عشق چاره ندارد. ۴ شاعر در بند تعلقات دنیا نیست.

۱۰۷۶. ۲ مفهوم مشترک: در فراق و دوری، اگر عاشقان آسیب ببینند عجیب نیست.

بررسی سایر ابیات: ۱ در فراق یار، نقش و خاطر او وجود دارد. ۳ شاعر هجران را ترجیح می‌دهد زیرا معشوقش خوش‌اخلاق نیست. ۴ شاعر همیشه به یاد یار است حتی در هجران.

۱۰۷۷. ۳ مفهوم مشترک: خوشی‌های دنیا، سختی و تلخی در پی دارند. بررسی سایر ابیات: ۱ سختی‌ها به خوشی منجر می‌شوند. ۲ عاشق از وصل یار بیشتر می‌سوزد. ۴ دنیا زودگذر است، کلام ماندگار است.

۱۰۷۸. ۳ مفهوم مشترک: تغییرات آسمان از شوق دیدار یار است (چشمک زدن ستاره‌ها در صورت سؤال و سپیده زدن صبح)

۱۰۷۹. ۴ مفهوم مشترک: تقدیر آسمانی بلاها و امتحانات فراوانی دارد و فرار از آن ممکن نیست.

بررسی سایر ابیات: ۱ اگرچه قضا حتمی است اما تدبیر و دعا نیز لازم است. ۲ زیبایی یار در جهان غوغا می‌کند. ۳ بی‌حاصل بودن، انسان را از ملامت دیگران آزاد می‌کند.

پایه یازدهم درس یازدهم

۱۰۸۰. ۱

ن	ز	نن	نم	ی	تیغ
U	U	-	-	U	-
مفتعلن			فاعلن		
ن	ظ	نش	بی	ذ	ریغ
U	U	-	-	U	-

۱۰۸۱. ۴

ن	ل	ن	ز	نر	د	من
U	U	-	U	-	U	-

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ مستفعل مفعولن (مفعول مفاعیلن) ۲ مفتعلن فاعلن ۳ مستفعلن فاعولن (مفعول فاعلاتن)

پایه یازدهم

۱۰۹۱. ۲

آ	می	د	در	ش	پ	زَل	فَت	پ	یا	د	رو	ی	ل	طی	فَت	
-	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	
مفاعیلن				فعلاتن				مفاعیلن				فعلاتن				
پ	ب	یا	م	ا	ش	تا	یی	ک	د	ز	ت	ب	ر	ن	دا	رَم
-	-	U	-	U	-	-	U	U	-	U	-	U	-	U	-	-
فعلات				فاعلاتن				فعلات				فاعلاتن				

۱۰۹۲. ۱ وزن بیت گزیده: (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) از اوزان همسان است ولی سایر بیت‌ها دولختی هستند. بررسی سایر گزیدهها: ۲ مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن (مستفعل مفعولن // مستفعل مفعولن) ۳ مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن (مستفعلن فاعولن // مستفعلن فاعولن) ۴ مفتعلن فاعلن // مفتعلن فاعلن

۱۰۹۳. ۱ وزن بیت گزیده «۱» از دو لخت (مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن) تشکیل شده است.

ذَر	شَه	ر	پ	کی	کس	را	هَش	یا	ر	ن	می	یی	نم		
-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-		
مفعول				مفاعیلن				مفعول				مفاعیلن			

۱۰۹۴. ۴ بیت گزیده «۴» بر وزن «مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن» و از اوزان همسان دولختی است.

۱۰۹۵. ۴ الگوی هجایی رکن آخر «مفعولن: - - -» است.

رین	بگذر	رین	یگ	ذَر
-	-	-	-	-

۱۰۹۶. ۱ وزن بیت گزیده: «مفتعلن فاعلن // مفتعلن فاعلن» است و این وزن دو لختی تنها به شکل «چهارتایی - سه‌تایی» قابل تقسیم است، ولی سایر بیت‌ها به دو شکل تقسیم می‌شوند هم «چهارتا - سه‌تا» و هم «سه‌تا - چهارتا». بررسی سایر گزیدهها: ۲ مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن یا «مستفعل مفعولن // مستفعل مفعولن» ۳ و ۴ «مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن» یا «مستفعلن فاعولن // مستفعلن فاعولن»

۱۰۹۷. ۳ بیت گزیده «۳» تابع وزن (فعلولن فعلولن فعلولن فعلولن) است و همسان محسوب می‌شود. بررسی سایر گزیدهها: ۱ (مفعول فاعلاتن)

ای	صا	ح	ب	ک	ب	را	فَت	شک	را	ن	ی	س	لا	مَت
-	-	U	-	U	-	-	-	-	-	U	-	U	-	-

۲ (مفتعلن فاعلن)

نَمر	پ	ز	وَد	جا	ن	عَا	ذَر	ط	ل	پ	وص	ل	دوست
-	-	U	-	U	-	-	-	U	U	-	U	-	-

۴ (مستفعلن فع)

ان	گل	ک	غَر	ذَم	ذَر	نَس	ت	یا	دِست
-	-	U	-	-	-	-	U	-	-

۱۰۹۸. ۳

نَمر	ی	ی	شا	م	س	خَر	شک	ر	ک	ضَا	بِ	ن	گشت
-	-	U	-	U	-	-	U	-	-	U	U	-	-

فَط	ر	ی	با	را	ن	ما	گُو	ه	ر	یَک	دا	ن	شد
-	-	U	-	-	U	-	-	U	U	-	-	U	-

در هجای پنجم مصراع اول از اختیارات شاعری استفاده شده است.

۱۰۸۲. ۳ هر دو عبارت این گزیده از وزن «مستفعلن فاعولن» (مفعول فاعلاتن) تشکیل شده‌اند. سایر گزیده‌ها از یک وزن مفعول فاعلاتن (مستفعلن فاعولن) و یک وزن مفعول مفاعیلن (مستفعل مفعولن) تشکیل شده‌اند.

۱۰۸۳. ۳

غَر	کُو	ن	کُر	نَد	فَه	می
-	-	U	U	-	-	-
زین	کَل	ک	خ	یا	ن	گیز
-	-	U	U	-	-	-
مفعول				مفاعیلن		

۱۰۸۴. ۳

بِر	قِ	نِ	ما	نِ	ب	جست
-	U	U	-	-	U	-
چِن	د	ن	صِ	حت	ک	نَد
-	U	U	-	-	U	-
ما	ه	ن	تا	بَد	ب	روز
-	U	U	-	-	U	-

بررسی سایر گزیدهها: ۱ «گر برود جان ما» مفتعلن فاعلن است، سایر موارد «مفتعلن مفاعیلن» است. ۲ همه بر وزن «مفتعلن مفتعلن» هستند. ۴ همه بر وزن «فاعلاتن فاعلن» هستند.

۱۰۸۵. ۳ فقط عبارت‌های «بگو که نیست چنین» و «که رنگ ریخته بود» وزن متفاوتی دارند. (مفاعیلن فعلن)

۱۰۸۶. ۲

د	ل	غَر	ک	صِی	د	نَمر	دی
-	U	-	U	-	U	-	-
ن	ک	شَد	س	زَی	ک	مَن	ذت
-	U	-	U	-	U	-	-
فعلات				فاعلاتن			

۱۰۸۷. ۱ فقط وزن عبارت «گر منزلتی دارم» نادرست است. گر منزلتی دارم: مفعول مفاعیلن (مستفعل مفعولن)

۱۰۸۸. ۱ نوع دیگر وزن عبارت «ج» ← مستفعلن فاعولن مستفعلن فاعولن / نوع دیگر وزن «ه» ← مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن

۱۰۸۹. ۳

مَن	مُو	ر	جا	م	عِش	قَم
-	-	U	-	U	-	-
مفعول				فاعلاتن		
سا	قِی	پ	دِه	ش	را	ی
-	-	U	-	U	-	-

بررسی سایر گزیدهها: ۱ (---U / U--- / ---U / U---) ۲ (---U) / (---U / U--- / ---U / U---) ۳ (---U / U--- / ---U / U---) ۴ (---U / U--- / ---U / U---)

۱۰۹۰. ۱ وزن گزیده «۱» «مفتعلن مفتعلن فاعلن» و همسان است: در صورتی که وزن باقی ابیات همسان دولختی است. بررسی سایر گزیدهها: ۲ مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن ۳ مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن ۴ مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

۱۰۹۹. ۳

ای	می	ر	اب	پگ	شا	آن	چش	م	ی	ز	وان	را
-	-	U	-	U	-	-	U	-	U	U	-	-
مستعلن			فعولن			مستعلن			فعولن			

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱. مفتعلن فاعلن // مفتعلن فاعلن ۲. مستعلن مستعلن مستعلن مستعلن ۳. فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن ۴. بیت گزینه «۲» ویژگی ابیات دوری را ندارد.

هر	ک	ن	دا	زد	س	یا	س	یع	م	ت	ب	ام	روز
-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	U	-	-
مفتعلن			فاعلاتن			مفتعلن			فاعلاتن			فع	

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱. مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن (مستعلن فعولن) ۲. مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن (مستعلن مفعولن) ۳. مفتعلن مفاعیلن // مفتعلن مفاعیلن

۴. بیت گزینه «۴» از تکرار ارکان همسان «مفاعیلن» تشکیل شده است. (۴ بار مفاعیلن)

پ	هر	ز	می	ذ	هی	یر	یا	د	غم	ر	نا	ز	نین	کز	وی
-	U	-	U	-	-	-	-	U	-	U	-	U	-	-	-

* ضرورت شعری (- را باید کش بدسیم).

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱. فاعلات فاعلاتن // فاعلات فاعلاتن ۲. مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن (مستعلن مفعولن) ۳. مفتعلن مفاعیلن // مفتعلن مفاعیلن

۴. وزن این بیت «مستعلن مستعلن مستعلن فاعلن» است و همسان به حساب می‌آید.

وزن سایر گزینه‌ها: ۱. مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن ۲. مستعلن فعولن مستعلن فعولن یا مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن ۳. مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن ۴. مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن ۵. -UU- // -U-U- / -UU- ۶. -U-U- / -U-U- / -U-U- / -U-U- ۷. -U-U- / -U-U- / -U-U- / -U-U- (مفتعلن فاعلاتن مفتعلن فاعلن)

۱۱۰۴. ۱. علاوه بر هجای پایان مصراع، در وزن دوری، هجای پایان نیم‌مصراع هم اگر کشیده باشد، بلند به حساب می‌آید؛ باز سپید است حسن / طعمه او مرغ دل // شیر سیاه است عشق / ما همه نخجیر او

یا	ز	س	پی	دس	ت	حسن	طع	م	ی	او	مر	غ	دل
-	U	U	-	-	U	-	U	U	U	-	-	U	-
مفتعلن			فاعلن			مفتعلن			فاعلن				

۱۱۰۵. ۳. بیت گزینه «۳» از وزن همسان (مستعلن) تشکیل شده است.

ای	چش	م	جان	را	تو	ت	یا
-	-	U	-	-	-	-	U

وزن سایر بیت‌ها دولختی می‌باشد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱. مستعلن فاعلاتن // مستعلن فاعلاتن

ای	گر	ی	دل	را	ض	فا	ده
-	-	U	-	-	U	-	-

۲. مفتعلن مفاعیلن // مفتعلن مفاعیلن

ای	ک	ی	سز	ه	لا	ک	من
-	U	U	-	U	-	U	-

۴. مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن (مستعلن فعولن)

تا	من	ذ	رین	من	را	یم
-	-	U	-	U	-	-

۱۱۰۶. ۴. از بین این بیت‌ها تنها گزینه «۴» دولختی یا «دوری» است. برای تشخیص اوزان دولختی: ۱. وجود مکث در وسط مصراع (به طوری که هر مصراع مانند بیتی خوانده می‌شود). ۲. یک در میان بودن پایه‌های آوایی.

هر	کو	ن	ک	ند	فهد	می
-	-	U	U	-	-	-

زین	کل	ک	خ	یا	ن	گیز
-	-	U	U	-	-	-

مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن (مستعلن مفعولن) در سایر بیت‌ها در وسط مصراع‌ها مکث وجود ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱. مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلن ۲. فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلم ۳. مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فعلم

۱۱۰۷. ۴

خا	ن	ی	ما	نی	سث	طبع
-	U	U	-	-	U	U
چه	ر	کی	شا	ی	ت	هار
مفتعلن			فاعلن			

نا	ی	پ	عی	سی	سث	ماه
-	U	U	-	-	U	U
زن	ک	ز	ز	شا	خ	سار
مفتعلن			فاعلن			

نکته: در وسط مصراع‌های با وزن همسان نیز ممکن است یک مکث احساس شود؛ مثلاً بیت گزینه «۱» از چهار مستعلن تشکیل شده است و ارکان آن یکسان است، اما در وسط آن مکثی احساس می‌شود.

۱۱۰۸. ۳. وزن این بیت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است که همسان است. سایر ابیات در وزن «مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن» هستند که همسان دولختی است.

نکته: از تمایز این دو وزن غافل نشو! دشوار است.

۱۱۰۹. ۱

چو	ک	ز	شا	خ	د	زخت
-	U	U	-	-	U	U
مفتعلن			فاعلن			

خپ	ش	ت	نا	وی	خ	ت
-	U	U	-	-	U	-
مفتعلن			فاعلن			

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲. مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلن ۳. مستعلن مستعلن مستعلن فع ۴. فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

۱۱۱۰. وزن بیت گزیده «۱»: مستفعلن فاعلاتن // مستفعلن فاعلاتن از اوزان دولختی است.

مَر	غَا	نَ	یَر	بَس	تَ	یو	دیم
-	-	U	-	-	U	-	U
یَر	وَا	زَ	رَا	بُر	دَ	اَز	یَا
-	-	U	-	-	U	-	U

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲) مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن (مستفعل مفعولن) ۳) مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن (ناهمسان) ۴) مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن (ناهمسان) ۱۱۱۱. ۳

رفت دل و نمی‌رود	آرزوی تو از دلم	عمر شد و نمی‌شود	نقش تو از خیال من
مفتعلن مفاعیلن	مفتعلن مفاعیلن	مفتعلن مفاعیلن	مفتعلن مفاعیلن

در سایر ابیات نیم‌مصراع در وسط کلمات زیر آمده است و این کلمات را به دو بخش تقسیم کرده است: لذا مکشی ندارد. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱) اسب / بمیریم ۲) پیچیده / سخت ۳) بشکند / بوی

۱۱۱۲. بیت گزیده «۲»: مشخصات اوزان دولختی «دوری» را ندارد و وزن آن (مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن) است.

صد	ری	کَی	قَد	رَ	کَانَ	شِ	کَ	نَد	جَو	هَ	رَ	سَ	خَاش
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱) و ۴) مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن (مستفعلن فاعولن) ۳) مفتعلن فاعلن // مفتعلن فاعلن

۱۱۱۳. وزن این بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» است، اما وزن سایر ابیات وزن دوری «فاعلات فاعلاتن فاعلات فاعلاتن» است.

نکته: این دو وزن خیلی شبیه هم هستند: حواست به آن‌ها باشد!

۱۱۱۴. وزن هر دو بیت «مستفعلن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» است. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱) (مستفعلن فاعولن) ۲ × ۲ فاعلاتن مفاعیلن فاعلن ۴) (مستفعلن فاعل) ۲ ×

۱۱۱۵. وزن هر نیم‌مصراع «مفتعلن فاعلن» است.

دَر	دَ	صَ	دَا	مِی	زَ	نِیم
-	U	U	-	-	U	U

۱۱۱۶. وزن مصراع «الف» (مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن) و مصراع «ب» (مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن) است. گزینه «۳» به درستی جاهای خالی را کامل می‌کند. وزن سایر گزینه‌ها: ۱) (مفتعلن مفتعلن) - (مفعول فاعلاتن) ۲) (مفتعلن مفاعیلن) - (مفتعلن مفتعلن) ۴) (مفتعلن مفاعیلن) - (مفعول فاعولن) ۱۱۱۷. وزن این گزیده «فاعلات فاعلات فاعلات فاعلات» است.

نکته: برای تمرین وزن‌های کم کاربرد مثل این سؤال می‌توانی همین بیت‌ها را در اینترنت جست‌وجو کنی و شعرهایش را کامل بخوانی تا مسلط شوی: البته در کتک‌خور خیلی نادر هستند.

۱۱۱۸. بررسی سایر ابیات: الف) -U- / -U- // -U- / -U- (مفتعلن فاعلن // مفتعلن فاعلن) ج) -U- / -U- // -U- / -U- (مفعول مفاعیلن // مفعول مفاعیلن) د) -U- / -U- // -U- / -U- (مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن)

۱۱۱۹. وزن این بیت «مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن» و ناهمسان است.

نکته: درسته که اوزان ناهمسان برای محدوده دوازدهم است، اما لازمه که بتونی تشخیص بدهی که دوری نیستند: چه‌طور؟ ۱) مکث وسط ندارند. ۲) آن‌ها را نمی‌توان به دو قسمت مساوی تقسیم کرد.

۱۱۲۰. هجای پایان نیم‌مصراع‌ها در بیت «ج» (تو - تو) کوتاه هستند و باید بلند به حساب بیایند. هجای پایان نیم‌مصراع در بیت «الف» (عشق) و هجای پایان مصراع اول و پایان نیم‌مصراع دوم در بیت «د» (صوت - کوب) کشیده هستند که باید بلند به حساب بیایند.

دقت کنید: کلمه «بده» در بیت «ج» دارای صامت «ه» (H) است و به‌صورت پِ ده (-U) تقطیع می‌شود.

۱۱۲۱. وزن این بیت «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن» (مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن) است. وزن سایر گزینه‌ها: ۱) مستفعلن مستفعلن مستفعلن فاعلن ۲) مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاعولن (مستفعل مستفعل مستفعل فاعلن) ۳) مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن (مستفعلن مفاعیل مستفعلن فاعل) ۱۱۲۲. ۱

جَا	نَا	زَ	خَم	زَر	دَ	خَا	هَی	جَا	نِم	پَ	رَز	دَر	دَ	خَا	هَی
-	-	U	-	-	U	-	-	-	-	U	-	-	U	-	-

در هجای پانزدهم مصراع دوم، بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (اختیار زبانی) به‌کار رفته است.

۱۱۲۳. ۲

چَ	رَ	هَا	کَ	نِی	بَ	شَو	خِی	سَ	رَ	زَل	فَ	دَل	رَ	یَا	رَا
U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U	U

وزن سایر ابیات: ۱) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن ۳) مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن ۴) مفعول فاعلاتن // مفعول فاعلاتن

۱۱۲۴. بررسی وزن ابیات:

الف) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفتعلن مفاعیلن // مفتعلن مفاعیلن
ب) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
یا «-U- / -U- // -U- / -U-»: مستفعلن فاعولن // مستفعلن فاعولن
ج) «-U- / -U- // -U- / -U-»: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
د) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن
یا «-U- / -U- // -U- / -U-»: مستفعلن مفعولن مستفعلن مفعولن

۱۱۲۵. وزن مشترک مصراع سؤال و بیت گزیده «۱»:

«-U- / -U- // -U- / -U-»: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن
بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

۲) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن
۳) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن
۴) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن

۱۱۲۶. وزن مشترک ابیات «الف» و «د»:
«-U- / -U- // -U- / -U-»
یا «-U- / -U- // -U- / -U-»
«-U- / -U- // -U- / -U-»
«-U- / -U- // -U- / -U-»

بررسی وزن سایر ابیات: ب) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن یا «-U- / -U- // -U- / -U-»: مستفعلن فاعولن مستفعلن فاعولن ج) «-U- / -U- // -U- / -U-»: مفتعلن مفاعیلن مفتعلن مفاعیلن

۱۱۲۷. وزن صورت سؤال و گزینه ۴ «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» است. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ «مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن» = (مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل) «فاعلاتن فاعلاتن فعولن» ۳ «مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن» (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل)

۱۱۲۸. وزن این بیت از تکرار پایه «مستفعلن» به صورت «مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن» ساخته شده است. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ «مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن» = «مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن» ۲ «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن» = «مستفعلن مفعولن مستفعلن مفعولن» ۳ «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» است که گونه دوم آن «مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن» است.

بررسی وزن سایر ابیات: ۱ مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن ۲ مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن ۳ مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن

۱۱۳۰. وزن صحیح گزینه ۱: «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن»

۱۱۳۱. ابیات «ب» و «ه» هر دو مفهوم انتظار را در بر دارند. بیت «ب» در انتظار یار و بیت «ه» در انتظار پیغامی از جانب یار

بررسی مفهوم سایر ابیات: الف این سؤال هم به نوعی خطای طراحی دارد و تلقی طراح از مفهوم این بیت نادرست است! منتظر غم عشق! اما ابیات «ب» و «ه» مشخص تر هستند. ج دل سپردن در عشق کافی نیست و باید جان را نیز فدا کرد. د وصال عاشق و معشوق

۱۱۳۲. وزن بیت گزینه ۴: «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن»

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن (همسان) ۲ مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعولن (ناهمسان) ۳ فعلاتن فعلاتن فعولن (همسان) ۱۱۳۳. مفهوم مشترک: عشق گرفتاری دارد و هر کس این گرفتاری را نداشته باشد، بی خبر و بی حاصل است.

بررسی سایر ابیات: ۱ عشق، عاشق را خوش بیان می کند. ۲ کمتر کسی به نزدیک معشوق راه می یابد. ۴ پایداری عاشق در عشق

۱۱۳۴. مفهوم مشترک: عبرت گرفتن از پادشاهان گذشته. مرگ برای همه حتمی است، حتی شاهان و قدرتمندان.

مفهوم گزینه ۲: در ازل، ندای لولاک لما خلقت الافلاک را زدند و آفرینش به برکت وجود پیغمبر اسلام (ص) است.

۱۱۳۵. تصویر مشترک: جایگاه دل در زلف معشوق است.

۱۱۳۶. مفهوم مشترک: جام می (معرفت الهی) اسرار عالم را نشان می دهد. بررسی سایر ابیات: ۲ و ۳ ناپایداری دنیا ۴ نفی توجه به خود و دنیا ۱۱۳۷. مفهوم مشترک: دل بستن به دنیا پوچ است.

۱۱۳۸. مفهوم مشترک: ناراحتی شاعر از نرسیدن زمان وصال

مفهوم بیت گزینه ۱: شادی شاعر از رسیدن خبری از یار

۱۱۳۹. از بیت سؤال دو برداشت می توان کرد: ۱. برداشت تعلیمی: در هنگام توانایی باید حال ضعیفان را دریافت. ۲. برداشت غنائی: ای یار، از احوال عاشقان خبری بگیر

بیت گزینه ۲ با برداشت غنائی از صورت سؤال متناسب است.

۱۱۴۰. مفهوم مشترک: زیبایی های عالم به ما می فهماند که آفریدگار عالم زیباتر است و باید به یاد سازنده این زیبایی ها بود.

سایر ابیات به زیبایی معشوق و برتری او بر طبیعت اشاره دارد اما به خالق طبیعت اشاره ای ندارد.

پایه یازدهم درس دوازدهم

۱۱۴۱. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ آن روی کار بالا است: کنایه از خراب بودن اوضاع ۲ دسته گل به آب دادن: خطا و اشتباه بزرگ کردن ۳ دست و پا گم کردن: دچار اضطراب شدن

۱۱۴۲. پای آبله ماندن: کنایه از رنج و سختی کشیدن

۱۱۴۳. زبان در کشیدن: کنایه از سکوت کردن

زبان در کش ای مرد بسیار دان / که فردا قلم نیست بر بی زبان

۱۱۴۴. از جای شدن: کنایه از عصبانی و خشمگین شدن است.

۱۱۴۵. دیده از چیزی بر گرفتن: بی اعتنایی کردن

۱۱۴۶. بجهد: کنایه از گریختن از حادثه و لنگر بنهد: کنایه از اقامت کردن و ساکن شدن است. این دو کنایه با هم تضاد معنایی دارند در حالی که در سایر گزینه‌ها تضادی دیده نمی شود.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ دم بر نیاوردن: کنایه از سخن نگفتن / قدم برداشتن: کنایه از حرکت نکردن ۳ درخت بی بر: کنایه از بی ثمر بودن و مفید واقع نشدن / خانه بی در: کنایه از خلل یافتن، نفوذپذیر بودن (زاهد بی علم خانه بی در است) کنایه از تقوای انسان نادان خلل پذیر است. ۴ دامن فراهم چیدن: کنایه از گوشه گیری / دفتر شستن: کنایه از نابود کردن آثار

۱۱۴۷. نعل در آتش داشتن کنایه از بی قراری و اضطراب و تشویش فراوان

۱۱۴۸. انسان از خشم گاهی دندان به دندان فشار می دهد - کباده چیزی کشیدن به معنای ادعای آن چیز است.

۱۱۴۹. سرگران بودن: کنایه از بی اعتنایی و توجه نداشتن است. بی سروپا گدای آن جا را / سر ز ملک جهان گران بینی ← معنی: در سرزمین عشق عارفان درویش را نسبت به پادشاهی جهان بی اعتنا می بینی.

۱۱۵۰. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ محبوب هستی ۲ خود را نابود می کنی ۳ ترسیدم

۱۱۵۱. مهر بر لب داشتن ← سکوت کردن / حلقه بر گوش بودن ← مطیع بودن بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ ناراحتی و غم ۳ کناره گیری و گوشه گیری ۴ منتظر بودن

۱۱۵۲. چهار مورد نادرست است. گردن گذاردن: اطاعت کردن، پذیرفتن امری / سر کشیدن: طغیان (سرک کشیدن: فضولی) / چهار تکبیر زدن (نماز میت خواندن برای چیزی): صرف نظر کردن / عنان گران کردن: متوقف شدن، ایستادن ۱۱۵۳. گل از خار بر آوردن، خار از پا بر آوردن و پا از گل بر آوردن هر سه به معنای رفع گرفتاری و مشکل است.

۱۱۵۴. «سعفص» و «کلمن» قسمت هایی از حروف «ابجد» هستند که ترتیب الفبای قدیم بوده است و کلمن قبل از سعفص قرار داشته است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ ظالم، بی رحم و جفاکار بودن ۳ با شوق رفتن ۴ ظلم و تزویر

۱۱۵۵. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ سرتابیدن: بی توجهی کردن ۳ سیاهی از دل زدودن: رفع موانع معنوی ۴ بال و پر داری: تعلق دنیایی داری و خودت را به حساب می آوری.

۱۱۵۶. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ لغزیدن پا (اشتباه و خطا کردن) ۲ پیش آموزگار نشانیدن (وادار کردن به آموختن و عبرت آموزی) ۳ زردروی شدن (شرمند و مایوس شدن)

۱۱۵۷. بررسی عبارت‌ها: الف عذاب کشیدن: نیش در استخوان رفتن ب بدنام بودن: انگشت نمایی ج قناعت: دیده سیر داشتن د به باد رفتن: نابود شدن

۱۱۵۸. در بیت گزینه ۲، استعاره هست: اما هیچ کنایه ای وجود ندارد. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ پای در دامن آوردن کنایه از گوشه گیری و ساکن شدن / سر از آسمان گذاشتن: کنایه از پیشرفت ۳ دامن کسی گرفتن و گرد کسی گشتن کنایه از توجه داشتن به کسی ۴ بازار کسی را شکستن کنایه از بی ارزش کردن و از رونق انداختن

۱۱۵۹. این گزینه در وزن حماسی است و مشخص است که واقعا می گوید بند زره مرا باز کن. بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ سرخ کردن روی (سربلندی) سرخ کردن گردن (کشته شدن) ۲ سر کسی زیر گرد آوردن (مغلوب کردن) ۳ گیاه بام شو (جلب توجه نکن)

۱۱۶۰. سر به پای چیزی نهادن: با تمام وجود دنبال آن رفتن و پیگیری کردن دست از چیزی شستن: کنار گذاشتن و بی توجهی به آن چیز.